

PAM number / nummer	Titel instrument / Name of policy or measure	Type doel instrument / Main objective	Doel instrument / Quantified objective	Korte omschrijving instrument / Short description	Doelsector / Sectors affected	Broeilijkgassen / GHG affected	Verwachte emissiereductie / Expected emission reduction (Mton CO2-eq in 2030)	Instrument-type / Type of policy instrument	Voortgangstatus / Status of implementation	Start-jaar	Eind-jaar	Beleidsvariant projectie / Projections scenario	Endverantwoordelijk departement, Entities responsible for implementing the policy	Genotificeerd in het kader van artikel 7 (EED) / Notified for the achievement of the energy savings requirement according to article 7 (EED)	Referentie / Reference
1	Energie Belasting (REB/EB)	Efficiëntieverbetere van gebouwen, Efficiëntieverbetering van apparaten, Efficiëntieverbetering in diensten/tertiaire sector, Efficiëntieverbetering in industriële eindverbruiksectoren, Energieverbruik (overig)	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Op basis van de wet belastingen op milieugrondslag hanteert de overheid een energiebelasting over het verbruik van energie (kolen, elektriciteit en aardgas o.d. Ingevoerd in 1996 als Regulerende Energie Belasting (REB) is na aanpassingen o.a. in 2004 het regulerende karakter sterk verminderde en werd de naam EB gebruikelijk. Deze heeft een financiële stimulans voor energiebesparing in een aantal jaren is beperken van de aan het energieverbruik gerelateerde CO2-emissies belangrijker geworden mede via verschuiving van de belastingtarieven op elektriciteit naar die op aardgas. In bepaalde perioden zijn verlaagde tarieven (onder voorwaarden) mogelijk gemaakt voor duurzame energie of mogelijkheden tot aanvragen van teruggave voor bepaalde grote gebruikers met een meerjaren-afpraak met de overheid ter verbetering van de energie-efficiëntie. Sinds 2013 geldt ook een opslag duurzame energie (ODE) ter dekking van de kostelijken van de regeling Stimulering Duurzame Energieproductie (SDE+). Ook deze ODE wordt regelmatig aangepast. Energie-leveranciers betalen de heffingen e.d. aan de Belastingdienst en kunnen deze doorberekenen aan hun klanten. Via een schuif in de energiebelasting en de ODE is in 2020 bewerkstelligd dat huishoudens minder bijdragen aan de ODE en veel bedrijven meer. Vanaf 2023 wordt er geen ODE meer geheven en wordt de SDE+ uit de algemene middelen gefinancierd.	Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel	Fiscaal	Geïmplementeerd	1996	Nader te bepalen	WAM	Ministerie van Financiën	Ja	https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/milieubelastingen/energiebelasting . Website: https://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/belastingdienst/belastingdienst/zakelijk/overige_belastingen/belastingen_op_milieugrondslag/tarieven_milieubelastingen/belastingen_tarieven_milieubelastingen
2	EIA Energie-investeringsaftrek regeling	Efficiëntieverbetere van gebouwen, Efficiëntieverbetering in industriële eindverbruiksectoren	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	De Energie-investeringsaftrekregeling (EIA) geeft specifieke mogelijkheden voor fiscaal voordelig investeren in energiezuinige technieken en duurzame energie. Er kan een deel van de investeringskosten worden afgetrokken van de fiscale winst, in de groepen van de gebruikelijke afschrijving. Percentages variëren over de jaren en de lijst met in aanmerking komende technieken/bedrijfsmiddelen wordt jaarlijks door EZK in de Uitvoeringsregeling EIA vastgesteld. Deze lijst omvat energie-efficiënte bedrijfsmiddelen die energie besparen t.a.v. de in de markt gangbare en naar mening van het comité voor de lijst, nog steun nodig hebben t.b.v. prijsdaling door leereffecten en bredere marktdoorbraak. Het gaat om middelen uit categorieën zoals bedrijfgebouwen, processen, transportmiddelen, duurzame energie en energieadvies. Er zijn ook mogelijkheden voor aftrek voor maatwerkinvesteringen die niet op de lijst staan, doch aan een aantal criteria voldoen, waaronder t.a.v. een besparingsnorm. Vanaf 2020 is er aandacht voor CO2-emissiereductie breder dan energiebesparing. De EIA bestaat naast de meer generieke kleinschaligheidsinvesteringaftrek (KIA) voor bedrijfsmiddelen welke via de belastingdienst loopt.	Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Fiscaal	Geïmplementeerd	1997	Nader te bepalen	WEM	Ministerie van Economische Zaken en Klimaat, Ministerie van Financiën, Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, Belastingdienst	Ja	https://www.rvo.nl/subsidies-regelingen/energie-investeringsaftrek-eia
3	HNR Het Nieuwe Rijden	Verbeterd gedrag	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Het programma Het Nieuwe Rijden (HNR) stimuleert (aspirant) rijbewijsbezitters en wagenparkbeheerders in energie-efficiënt en veiliger aankoop- en rijdgedrag. In 1999 werd het gestart via de overheid mede via RVD. Voor de tweede fase werd de uitvoering van het programma ondergebracht bij het Instituut voor Duurzame Mobiliteit (ivDM), een stichting die opereert namens brancheorganisaties RAI Vereniging, BOVAG, Vereniging Focwa Schadeherstel en Sitba. Er zijn vele producten ontwikkeld en projecten uitgevoerd, gericht op specifieke doelgroepen zoals jongeren en de zakelijke rijder. Door afspraken in het Energieakkoord is vervolgens door een aantal brancheverenigingen (RAI, BOVAG, VNA, ANWB) de derde stap (HNR3.0) in gang gezet voor personenvervoer. HNR verloopt sinds 2015 zonder overheidsbetrokkenheid. In het kader van de kabinetsreactie op de Urgendazaak is extra ondersteuning voorzien t.b.v. communicatiecampagnes van HNR	Transport	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Informatie	Geïmplementeerd	1999	Nader te bepalen	WEM	Instituut voor Duurzame Mobiliteit (ivDM)	Nee	http://hetnieuwerijden.nl/
4	Gaswet (incl. vervallen aansluitplicht nieuwbouw via de VET)	Overschakeling op minder koolstofintensieve brandstoffen	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	De Gaswet uit 2000 omvat regels op het gebied van transport en levering van gas en geeft tevens uitvoering aan de EU richtlijn over de interne Europese gasmarkt. De wet wordt regelmatig aangepast en aangevuld. Via een wijzigingswet onafhankelijk netbeheer (WON) is per 2006 geregeld hoe de gasnetten beheerd moeten worden. Per 1 juli 2018 is de Wet Voortgang Energetransitie (VET) van kracht ter aanpassing van o.a. de Gaswet; hierdoor behoeven nieuwe gebouwen geen gasaansluiting meer te krijgen door een verandering van de gasaansluitplicht, dit geldt voor aanvragen voor een bouwvergunning na 30 juni 2018 voor alle kleinverbruikers (max 40 m3 gas/jaar, zoals woningen en kleine bedrijfgebouwen). Bij zwaarwegende redenen van algemeen belang is overigens een uitzondering mogelijk. De ACM Autoriteit Consument en Markt houdt toezicht op de Gaswet.	Energiebedrijven (winning, productie, transport & distributie)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Regelgevend	Geïmplementeerd	2000	Nader te bepalen	WEM	Ministerie van Economische Zaken en Klimaat	Nee	https://wetten.overheid.nl/BWBR001440/2019-01-01

PAM number / nummer	Titel instrument / Name of policy or measure	Type doel instrument / Main objective	Doel instrument / Quantified objective	Korte omschrijving instrument / Short description	Doelsector / Sectors affected	Broei-gassen / GHG affected	Verwachte emissiereductie / Expected emission reduction (Mton CO2-eq in 2030)	Instrument-type / Type of policy instrument	Voortgangstatus / Status of implementation	Start-jaar	Eind-jaar	Beleidsvariant projectie / Projections scenario	Endverantwoordelijk departement, Entities responsible for implementing the policy	Genoteerd in het kader van artikel 7 (EED) / Notified for the achievement of the energy savings requirement according to article 7 (EED)	Referentie / Reference
6	Saldereen (en BTW teruggave zon-PV)	Toename van hernieuwbare energiebronnen in de elektriciteitssector	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Saldereen/saldereen (en BTW-teruggave zon-PV). Bij saldereen wordt door de energieleverancier de teruggeleverde elektriciteit afgetrokken van de afname van elektriciteit van de afnemer. Indien de afnemer per jaar meer teruglevert dan afneemt, moet de energieleverancier over dit meerdere dat niet gesaldeerd kan worden een redelijke vergoeding betalen. Het kabinet heeft een wetsvoorstel bij de Tweede Kamer ingediend met als doel de salderegeling in de periode 2025 – 2031 geleidelijk af te bouwen tot 0. Vanaf 2031 kan er dan niet meer gesaldeerd worden. De energieleverancier moet over elektriciteit die niet gesaldeerd kan worden een redelijke vergoeding betalen. Zonnepanelhouders die tegen vergoeding stroom aan het energienet leveren zijn ondernemer voor de BTW. Zij kunnen de betaalde BTW over de aanschaf en installatie onder voorwaarden terugvragen. Deze ondernemers kunnen in de regel de kleineondernemersregeling (KOR) toepassen. Dan geldt een BTW-vrijstelling voor het leveren van stroom, zolang de omzet per jaar onder een bepaald bedrag blijft. Het kabinet is van plan per 2023 een BTW-nultarief in te voeren voor de levering en installatie van zonnepanelen op of in de onmiddellijke nabijheid van woningen. In de gevallen dat het BTW-nultarief van toepassing is en de KOR wordt toegepast is geen BTW meer verschuldigd en hoeft de BTW ook niet meer te worden teruggevraagd. Dit vermindert de administratieve lasten voor de zonnepanelenhouder en uitvoeringslasten voor de belastingdienst. Te verwachten is dat deze administratieve lastenverlichting stimulerend werkt op de aanschaf van zonnepanelen. Het wordt immers eenvoudiger om zonder BTW-druk in zonnepanelen en zonnepanelen als dakbedekking te investeren, ook bij herinvestering.	Energiebedrijven (winning, productie, transport & distributie)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Economisch	Geïmplementeerd	2004	2030	WAM	Ministerie van Economische Zaken en Klimaat, Elektriciteit leveranciers	Ja	https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/milieubelastingen/energiebelasting . Website: https://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/belastingdienst/belastingdienst/zakelijk/overige_belastingen/belastingen_op_milieugrondslag/verlenen_milieu_belastingen/belastingen_verlenen_milieubelastingen
7	Kas-als-Energiebron Programma	Energievoorziening (overig), Energieverbruik (overig), Landbouw (overig)	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Sinds 2005 zet Kas als Energiebron veel innovaties in gang onder andere door onderzoek op kansrijke gebieden (b.v. rond Het Nieuwe Telen, energiebesparende verlichting, (bio) wkk, zonne-energie en aardwarmte). Het programma wordt uitgevoerd onder verantwoordelijkheid van LNV en het bestuur van Glastuinbouw Nederland. Zij stellen de doelen en ambities vast en maken afspraken over de financiële inzet van partijen. Het wordt regelmatig geactualiseerd. Twee tot drie keer per jaar doet Kas als Energiebron een oproep aan kennispartijen om projectvoorstellen in te dienen. De voorstellen moeten voortbouwen op reeds ontwikkelde kennis en bijdragen aan de doelen van het programma. Gedurende 2014-2020 is verder een meerjarenspraken energietransitie glastuinbouw 2014 - 2020 van kracht tussen partijen, waarin het innovatieprogramma Kas als Energiebron is vermeld met ambities, aansluitend bij het energieakkoord (b.v. ambities om in 2020 maximaal 4,6 Mton CO2 emitteren, inclusief de CO2 emissie van elektriciteitslevering en een energiebesparing van 11 PJ te realiseren). Voorgesteld is het programma verder aan te passen en te verlenen onder het Klimaatakkoord.	Energiebedrijven (winning, productie, transport & distributie), Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw), Landbouw, Overig	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Vrijwillige/onderhandelde overeenkomsten	Geïmplementeerd	2005	Nader te bepalen	WEM	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Glastuinbouw Nederland	Ja	https://www.kasalsenergiebron.nl/ . Website: https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2014/07/03/meerjarenspraken-energetransitie-glastuinbouw-2014-2020
9	MEI Marktintroductie energie-innovaties	Toename van hernieuwbare energiebronnen in de elektriciteitssector, Energieverbruik (overig)	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	De regeling Marktintroductie energie-innovaties (MEI) heeft als doel het stimuleren en versnellen van de vroege marktintroductie van innovatieve energiesystemen in de glastuinbouw. De MEI regeling biedt subsidie voor innovatieve energiesystemen waarmee het energieverbruik op glastuinbouwbedrijven kan worden vermindert of verduurzaamd, en waarmee emissie van CO2 kan worden gereduceerd.	Energiebedrijven (winning, productie, transport & distributie), Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Economisch	Geïmplementeerd	2007	Nader te bepalen	WEM	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Rijksdienst voor Ondernemend Nederland	Ja	https://www.rvo.nl/subsidie-en-financieringswijzer/marktintroductie-energie-innovaties-mei
10	EG/IRE Regeling investeringen in energie-efficiënte glastuinbouw en voorlopers EHG Subsidie Energie-efficiënte en hernieuwbare energie glastuinbouw, IMM investeringen in Milieuvriendelijke Maatregelen & IRE investeringen in energiebesparing	Energieverbruik (overig)	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	De subsidieregeling Energie-efficiënte en hernieuwbare energie glastuinbouw (EHG) is in 2016 ingesteld en heeft nu alleen EG. Voorlopers waren de regeling IRE (investeringen in energiebesparingen) tm 2012 en IMM investeringen in milieuvriendelijke maatregelen (2013, 2014). De regeling biedt bedrijven in de glastuinbouw een subsidie van 25% op maatregelen om de energie efficiëntie te verhogen, waarbij het maximale subsidiebedrag per investering kan verschillen. Subsidie kan ook aangevraagd worden door clusters van bedrijven. Onderwerpen b.v. schermen, biogasnetwerken, warmtenetwerken, luchtbehandeling. N.a.v. de Urgendazaak wordt sinds 2021 ook subsidie verleend voor 100% full spectrum LED-verlichting, hoge druk vernevelingsinstallatie tbv kaskoeling en Energiescherm inclusief ophogen kas en verdekken met diffuus glas met tweezijdige AR-coating.	Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Economisch	Geïmplementeerd	2007	Nader te bepalen	WEM	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Rijksdienst voor Ondernemend Nederland	Ja	https://www.rvo.nl/subsidie-regeling/ir-investeringen-energie-glastuinbouw-2016
13	Wm Milieubeheer: Kader incl regels m.b.t. energiebesparingsplicht en emissies stookinstallaties	Efficiëntieverbetere van gebouwen, Efficiëntieverbetering in industriële eindverbruikerssectoren, Industriële processen (overig)	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	De Wet Milieubeheer (Wm, 1993) legt wettelijke instrumenten en uitgangspunten vast om het milieu te beschermen. Nadere uitwerking verloopt via AmvB's en ministeriële regelingen. Het Activiteitenbesluit (Besluit algemene regels voor inrichtingen milieubeheer) is een AmvB met verschillende regels voor verschillende typen inrichtingen en typen milieubelasting. Veel details staan in een Activiteitenregeling. Onderdelen uit de Wet Milieubeheer en onderliggende regelingen worden naar de Omgevingswet uit 2016 overgezet. Enkele voor klimaat relevante elementen sinds 2008 in de Wm zijn: • energiebesparingsplicht (2008): inrichtingen met energieverbruik boven 50.000 kWh of 25.000 m³ aardgas-eq (met aantal uitzonderingen), moeten maatregelen die zich in 5 jaar of sneller terugverdienen doorvoeren. Erkende Maatregelen Lijsten (EML, sinds 2015) geven hulp, alomede een standaardformule voor berekenen energiebesparing (sinds 2019). In 2019 is ook een Informatieplicht ingesteld (zie aparte PAM/instrument) • eisen t.a.v. (grotere) stookinstallaties t.a.v. uitstoot van o.a. SOx, NOx, CO, maar ook methaan bij gasmotoren (sinds 2013, daarvoor was dit in de BEM/BEES besluiten geregeld). Emissie-eisen worden regelmatig geactualiseerd mede op basis van eisen vanuit de EU Industrial Emissions Directive 2010	Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw), Processindustrie	Koolstofdioxide (CO2), Methaan (CH4), Fluorkoolwaterstoffen (FKW), Distikstofmonoxide (N2O), Stikstoftrifluoride (NF3), Perfluorkoolstoffen (PFK), Zauwehexafluoride (SF6)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Regelgevend	Geïmplementeerd	2008	Nader te bepalen	WEM	Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat	Ja	https://www.rijksoverheid.nl/water/wetten-regels-en-vergunningen/natuur-en-milieubeheer/awp

PAM number / nummer	Titel instrument / Name of policy or measure	Type doel instrument / Main objective	Doel instrument / Quantified objective	Korte omschrijving instrument / Short description	Doelsector / Sectors affected	Broeilassen / GHG affected	Verwachte emissiereductie / Expected emission reduction (Mton CO2-eq in 2030)	Instrument type / Type of policy instrument	Voortgangstatus / Status of implementation	Start-jaar	Eind-jaar	Beleidsvariant projectie / Projections scenario	Endverantwoordelijk departement, Entities responsible for implementing the policy	Genotificeerd in het kader van artikel 7 (EED) / Notified for the achievement of the energy savings requirement according to article 7 (EED)	Referentie / Reference
15	BTW belasting Toegevoegde Waarde: verlaagt tarief isolatie	Efficiëntieverbeteringen van gebouwen	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	In 2020 is een verlaagd tarief BTW op isolatie ingevoerd. Er zijn in de loop van de jaren aanpassingen in de voorwaarden doorgevoerd. Het is nog mogelijk de arbeidskosten voor het aanbrengen van het isolatiemateriaal aan vloeren, muren en daken bij woningen ouder dan 2 jaar onder het 9%-tarief te laten vallen	Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Fiscaal	Geïmplementeerd	2010	Nader te bepalen	WEM	Ministerie van Financiën	Ja	https://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/belastingdienst/zakelijk/btw/tarieven_en_vrijstellingen/winst_en_2_huw/verksamheden_aan_woningen/isoleren_van_woningen
16	Green Deal (GD)	Overige doelstellingen	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Green Deals zijn afspraken tussen Rijk en andere partijen, zoals bedrijven, maatschappelijke organisaties of andere overheden. Partijen in de samenwerking vinden vaak oplossingen om meer duurzaam te werken. Soms komen initiatieven niet goed van de grond vanwege knelpunten als onvoldoende menskracht, te weinig informatie, onduidelijkheid over vergoedingen, onduidelijke of tegenstrijdige regelgeving of het niet vinden van samenwerkingspartners. Soms kan of moet de overheid helpen. Dit kan mede door een Green Deal aan te gaan tussen initiatiefnemer en overheid. De overheid kan zich inzetten om de knelpunten op te lossen b.v. door geven van advies, het met elkaar in contact brengen van partijen of door wetsramen van belemmeringen in wet- en regelgeving. Elke deal is een apart convenant met acties door verschillende partijen.	Energiebedrijven (woning, productie, transport & distributie), Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw), Transport, Processindustrie, Afval, Landbouw, Landgebruik & bosbouw, Overig	Methaan (CH4), Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Vrijwillige/onderhandelde overeenkomsten	Geïmplementeerd	2011	Nader te bepalen	WEM	Ministerie van Economische Zaken en Klimaat, Diverse ministeries, Diverse organisaties	Ja	http://www.greendeals.nl/
17	WEW Verruiming hypotheek voor energiebesparende maatregelen	Efficiëntieverbeteringen van gebouwen	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Het Waarborgfonds Egen Woningen (WEW) is de uitvoerende organisatie van de NHG (Nationale Hypotheek Garantie). In de Voorwaarden en Normen van de NHG is de mogelijkheid opgenomen om voor het treffen van energiebesparende voorzieningen tot een maximum bedrag buiten beschouwing te laten bij de berekening van de financieringslast. Deze extra financiële ruimte bestaat aanvullend op de mogelijkheid voor een (aanvullende) lening in verband met kwaliteitsverbetering van de woning betreffende de mogelijkheid tot extra financiële ruimte boven de maximale leencapaciteit ten behoeve van energiebesparende maatregelen: tot ca 6 procent van de waarde van de woning, met een maximum van € 9.000 euro.	Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Overig	Geïmplementeerd	2011	2030	WEM	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties	Ja	https://www.nhg.nl/Professional/Energiebesparende-voorzieningen/Alles-over-Energiebesparende-voorzieningen/Energiebespaarbudget
18	EBG CO2 sectoorsysteem glastuinbouw	Energieverbruik (overig)	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	De glastuinbouwsector heeft met de overheid een afspraak gemaakt over de totale CO2-uitstoot van de bedrijven die meedoen aan het CO2-sectoorsysteem. De kern van het systeem is dat de deelnemende bedrijven gezamenlijk moeten voldoen aan een overeengekomen emissieruimte voor CO2-emissies van de glastuinbouw. Als tegenprestatie voor belastingvoordeel moeten bedrijven dus onder een bepaalde CO2-uitstoot blijven. Als die emissieruimte wordt overschreden, moeten de deelnemende bedrijven hiervoor betalen. De kosten worden vervolgens op basis van het energieverbruik over de bedrijven verdeeld. Na opheffen van het productschap heeft RVO sinds 2015 de uitvoering van het systeem in haar pakket. Het CO2-sectoorsysteem is verplicht voor alle Nederlandse glastuinbouwondernemers, ook voor glastuinbouwbedrijven met een glasoppervlak van minder dan 2.500 m2. Het is niet verplicht voor glastuinbouwbedrijven die deelnemen aan het EU-handelsysteem ETS. Ook bedrijven met een neventak met minder dan 2.500 m2 moeten niet deel te nemen aan het systeem. De basis van het systeem is vastgelegd in de Wet Milieubeheer.	Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Economisch	Geïmplementeerd	2011	2030	WEM	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Rijksdienst voor Ondernemend Nederland	Ja	https://www.itogslakrachtmede.nl/nl/theme/energie/ebg/
19	Topsector Energie TKI consortia aanpak	Toename van hernieuwbare energiebronnen in de elektriciteitssector, Toename van hernieuwbare energie in de verwarmings- en koelingssector, Koolstofafvang en -opslag of koolstofafvang en -gebruik, Efficiëntieverbeteringen van gebouwen, Efficiëntieverbetereing in diensten/tertiaire sector, Efficiëntieverbetereing in industriële eindverbruiksectoren, Industriële processen (overig)	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	De Topsector Energie is de drijvende kracht achter innovaties nodig voor transitie naar een betaalbaar, betrouwbaar en duurzaam energiesysteem. De Topsector Energie werkt via een aantal topconsortia (TKI's) rond wind op zee, nieuw gas (incl. CCU), urban energy (energie-innovaties voor de gebouwde omgeving), industrie, bio-based economy (overgang naar biomassa als grondstof) e.d. ook werkt de TSE op brede thema's als systeemintegratie, maatschappelijk verantwoord innoveren rond energie, internationale export en kennisagenda, human capital agenda en de rol van digitalisering in de energietransitie. Naast de TKI-toeslag-regeling voor basisprojecten van consortia in diverse topsectoren (breder als energie) zijn er ondersteunende subsidieregelingen voor specifieke typen projecten (o.a. diverse thematische TSE subsidieregelingen voor innovatieprojecten en de meer brede MIT (voor het MKB). Ook de HER-, DE+ en MOOI-regelingen zijn mede verbonden aan de TSE aanpak.	Energiebedrijven (winning, productie, transport & distributie), Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw), Processindustrie	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Economisch	Geïmplementeerd	2012	Nader te bepalen	WEM	Ministerie van Economische Zaken en Klimaat, Diverse ministeries, Diverse ondernemingen, Diverse onderzoeksinstituten	Ja	https://www.topsectorenergie.nl/
21	Nationaal Warmtefonds, NEF en GGF (gebouwegebonden financiering)	Efficiëntieverbeteringen van gebouwen	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Voor eigenaar-bewoners is een financieringsmogelijkheid beschikbaar in de vorm van een Nationaal Warmtefonds. Het fonds is er mede op gericht om financieringsopties te geven aan mensen die nu op grond van de leentnormen moeilijk of geen financiering kunnen krijgen. Het fonds wordt gevuld met publieke en private middelen en is een uitbreiding/vervolg van het eerdere op energiebesparing gerichte Nationaal Energiebespaar Fonds (NEF). Het biedt financiering met lage rente en lange looptijden voor eigenaar-bewoners en Vereniging van Eigenaren. Het Stimuleringsfonds Volkshuisvesting Nederlandse gemeenten (SVn) uitvoeringsorganisatie. Rente en aflossing stromen terug in dit fonds, zodat opnieuw leningen kunnen worden verstrekt. Ook gaat de overheid het Burgerlijk Wetboek aanpassen zodat gebouwegebonden financiering mogelijk wordt. Dat betekent dat de financiering voor de verbouwing niet gekoppeld is aan de persoon, maar aan de woning. Zo kan de financiering overgaan op een volgende eigenaar, mocht er sprake zijn van een verhuizing. Banken zullen deze financieringsproducten aanbieden. Binnen het warmtefonds zijn er ook leningvormen voor specifieke doelgroepen zoals mensen met een beperkt budget of mensen wonend in gesplekeld bezit.	Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Economisch	Geïmplementeerd	2014	2030	WEM	Stimuleringsfonds Volkshuisvesting (SVn)	Ja	https://www.energiebespaarlening.nl/

PAM number / number	Titel instrument / Name of policy or measure	Type doel instrument / Main objective	Doel instrument / Quantified objective	Korte omschrijving instrument / Short description	Doelsector / Sectors affected	Broei-gassen / GHG affected	Verwachte emissiereductie / Expected emission reduction (Mton CO2-eq in 2030)	Instrument-type / Type of policy instrument	Voortgangstatus / Status of implementation	Start-jaar	Eind-jaar	Beleidsvariant projectie / Projections scenario	Endverantwoordelijk departement, Entities responsible for implementing the policy	Genoteerd in het kader van artikel 7 (EED) / Notified for the achievement of the energy savings requirement according to article 7 (EED)	Referentie / Reference
22	Postcoderoos regeling (Regeling Verlaagd Tarief)	Toename van hernieuwbare energiebronnen in de elektriciteitssector	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	De Regeling verlaagd tarief (postcoderoos) biedt onder voorwaarden een verlaagd energiebelastingtarief voor lokaal duurzaam opgewekte elektriciteit. De leden hebben dan onder voorwaarden recht op dit lagere tarief. Vanaf januari 2014 tot 1 januari 2021 mogen coöperaties een aanvraag aanvragen bij de Belastingdienst om gebruik te maken van dit verlaagd tarief. Dat mag voor een periode van 15 jaar. Bedrijven die elektriciteit leveren aan de leden van de coöperatie of de vereniging van eigenaren mogen dit lagere tarief toepassen. Vanaf april 2021 wijst de Belastingdienst geen nieuwe projecten meer aan voor de bestaande postcoderoosregeling. De regeling is in 2021 vervangen door Subsieregeling Coöperatieve Energieopwekking (CEC).	Energiebedrijven (winning, productie, transport & distributie)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Fiscaal	Verlopen	2014	2021	WEM	Ministerie van Financiën	Ja	https://www.rvo.nl/onderwerp-en/duurzaam-ondernemen/duurzame-energie-opwekken/lokale-duurzame-energie-initiatieven/themas/financien-lokale-energie-initiatieven-en-websites https://www.hieropgewekt.nl/kennisdossiers/postcoderoosregeling-in-het-kort/hoe-werk-t-de-verrekening
23	Subsidie Hernieuwbare Energie (HER)	Toename van hernieuwbare energiebronnen in de elektriciteitssector, Toename van hernieuwbare energie in de verwarmings- en koelingssector	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	De subsidieregeling Hernieuwbare Enertranstie (HER+) heeft als doel CO2 reductie. Deze regeling is een voortzetting en uitbreiding vanaf 2020 van de eerdere Hernieuwbare Energie regeling (HER). De uitbreiding met focus op CO2 reductie voegt naast hernieuwbare energie ook CO2-afvang en -opslag (CCS), waterstofproductie en diverse warmteproductie opties toe. De regeling richt zich op vernieuwende projecten om de klimaatdoelstellingen voor minder kosten door innovatieve ontwikkelingen. Dit moet leiden tot een besparing op de toekomstige uitgaven aan subsidies	Energiebedrijven (winning, productie, transport & distributie)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Economisch	Geïmplementeerd	2014	2020	WEM	Ministerie van Economische Zaken en Klimaat, Rijksdienst voor Ondernemend Nederland	Ja	https://www.rvo.nl/subsidies-financieringswijzen/subsidie-energie-innovatie-topsector-energie
24	MIT MKB-innovatiestimulerings Regio en Topsectoren	Overige doelstellingen	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	De MIT regeling (MKB Innovatiestimulerings Regio en Topsectoren) uit 2013 heeft als doel innovatie bij het midden- en kleinbedrijf over regelingen heen te stimuleren. Bovendien stimuleert de MIT dat projecten van het MKB beter aansluiten bij de innovatie-agenda's van de topsectoren. Voor de MIT-regeling zijn er budgetten per regio en per onderdeel (MIT Kennisvouchers, Haalbaarheidsprojecten, R&D samenwerkingsprojecten en KI Innovatieklusters) en TI Netwerkluchtheiten). In 2020 is een apart onderdeel (budget 1,35 miljoen) gestart voor technologische innovaties op het gebied van duurzame dierlijke producten in het kader van de ambities rond kringlooplandbouw	Energiebedrijven (winning, productie, transport & distributie), Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw), Transport, Procesindustrie, Afval, Landbouw, Landgebruik & bosbouw, Overig	Methaan (CH4), Koolstofdioxide (CO2), Fluorkoolwaterstoffen (n(HFK), Dikstofmonoxide (N2O), Stikstofdioxide (NF3), Perfluorkoolstoffen (PFK), Zwavelhexafluoride (SF6)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Economisch	Geïmplementeerd	2014	Nader te bepalen	WEM	Provincies	Ja	https://www.rvo.nl/subsidies-regelingen/mkb-innovatiestimulerings-regio-en-topsectoren-mit
25	ISDE Investeringssubsidie Duurzame Energie en Energiebesparing (ISDE/ISDE-KA)	Toename van hernieuwbare energie in de verwarmings- en koelingssector, Efficiëntieverbeteringen van gebouwen	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Met deze regeling (tot 2020 ISDE-KA) is gerichtheid op kleine apparaten voor duurzame energie) ondersteunt het Rijk particulieren en zakelijke gebruikers die zelf duurzame energie willen opwekken en sinds 2021 ook een aantal energiebesparende technieken. Per subsidiejaar wordt het budget vooraf bekend gemaakt. De hoogte van het subsidiebedrag per apparaat hangt af van het soort systeem en de energieprestatie. Tot 2019 waren ook biomassa-ketels of pellets mogelijk qua aanvraag, doch vanaf 2020 is dit gestopt mede in kader van de aanpak stikstof- en luchtmissies. Ook vervel subsidie voor warmteapparaten in nieuwbouwpanden (zowel nieuwbouwooningen als om utiliteitsbouw, zoals kantoren en fabrieken). Vanaf 2021 is de ISDE uitgebreid rond warme: woninggebruikers kunnen, onder voorwaarden m.b.t. combinaties van maatregelen, vanaf 2021 ook een aanvraag indienen voor aansluiting op het warmtenet en voor 5 typen isolatiemaatregelen: gevelisolatie, dakisolatie, vloerisolatie, spouwmuurisolatie en hoogrendementsglas. Voor zakelijke gebruikers is er subsidie beschikbaar voor een warmtepomp en een zonnepanelen.	Energiebedrijven (winning, productie, transport & distributie), Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Economisch	Geïmplementeerd	2015	2030	WEM	Ministerie van Economische Zaken en Klimaat, Rijksdienst voor Ondernemend Nederland	Ja	https://www.rvo.nl/subsidies-regelingen/investeringssubsidie-duurzame-energie-ide
26	Campagne Bandenspanning (Kies de beste band, Geef je band lucht e.d.)	Efficiëntieverbeteringen van voertuigen, Verbeterd drag	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Rijksoverheid en de Vereniging Vaco en partners hebben een publiekscampagne 'Kies de beste band' gelanceerd. Op de website krijgen automobilisten tips over de bandenspanning van hun auto. De campagne moet het kwaliteitsbeef van banden bij de automobilist verhogen. Daarom wordt niet alleen verwezen naar het bandenlabel, maar ook naar reguliere bandentesten die de overige prestatiecriteria beoordelen. Op de campagnewebsite zijn factsheets, een animatiefilmje en diverse promotiematerialen beschikbaar. In 2019 startte een nieuwe campagne Geef je banden lucht. In het kader van het beleid n.a.v. de Urgendazaak is extra ondersteuning van de campagne gepland	Transport	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Informatie	Geïmplementeerd	2015	2021	WEM	Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, Diverse organisaties	Ja	https://kiesdebesteband.nl/ ; https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2018/11/12/aut-oband-op-juiste-spanning-beter-voor-milieu-en-portemonnee
27	WOZ Routekaart, kavelbesluiten & tenders	Toename van hernieuwbare energiebronnen in de elektriciteitssector	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	In het Energieakkoord (2013) is in een routekaart windenergie op zee afgesproken. In 2018 is deze uitgebreid voor doorgroe van 2024 naar 2030. In 2022 is de ambitie verdubbeld naar capaciteit van 21 GW rond 2030, mits dit inpasbaar is binnen ecologische draagkracht en energiesysteem. Het Rijk neemt in dit kader de kavelbesluiten, verricht vooronderzoek, schrijft de vergoeding en tenders uit en geeft TenneT opdracht voor het aanleggen van het net op zee (zolang windparken elektrisch worden ontsloten). Ter ondersteuning c.a., met het oog op een eventuele toekomstige verdere groei van windenergie op zee, werkt EZK samen met IAV aan het windenergie op zee ecologisch programma (Wozep). Om het zorgvuldig in te passen in het huidige gebruik van het Nederlandse deel van de Noordzee worden verder in een Noordzeepakkoord afspraken gemaakt (zie voor meer informatie onder betreffende apart beschreven instrument). Overwogen wordt om meer van de kosten van aansluiting windparken te dekken via de net-tarieven en daarmee minder via de overheid.	Energiebedrijven (winning, productie, transport & distributie)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Regelgevend	Geïmplementeerd	2015	2030	WEM	Ministerie van Economische Zaken en Klimaat, Rijksdienst voor Ondernemend Nederland	Nee	https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2022/06/10/aanvullende-routekaart-windenergie-op-zee-2030

PAM number / nummer	Titel instrument / Name of policy or measure	Type doel instrument / Main objective	Doel instrument / Quantified objective	Korte omschrijving instrument / Short description	Doelsector / Sectors affected	Broeilgassen / GHG affected	Verwachte emissiereductie / Expected emission reduction (Mton CO2-eq in 2030)	Instrument-type / Type of policy instrument	Voortgangstatus / Status of implementation	Start-jaar	Eind-jaar	Beleidsvariant projectie / Projections scenario	Eindverantwoordelijk departement, Entities responsible for implementing the policy	Genotificeerd in het kader van artikel 7 (EED) / Notified for the achievement of the energy savings requirement according to article 7 (EED)	Referentie / Reference
29	SEEH Subsidie energiebesparing eigen huis	Efficiëntieverbeteringen van gebouwen	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Subsidie Energiebesparing Eigen Huis (SEEH) stimuleert energiebesparing in bestaande woningen in de particuliere koopsector. Eigenaar-bewoners en Verenigingen van Eigenaren kunnen gebruik maken van de regeling. Men moet tenminste twee (soortende) energiebesparende maatregelen uitvoeren binnen de bestaande thermische schil. Onder voorwaarden komen ook een gerealiseerd maatwerkadvies of energieprestatiegarantie(verzekering) in aanmerking voor meenemen in de subsidie. In het kader van de Urgendazaak worden de subsidiepercentages in de regeling tijdelijk verhoogd als extra prikkel (brief aan Kamer d.d. 20200605). Voor eigenaar-bewoners is de regeling open tot eind 2020 en kunnen daarna terecht bij de NDE; VvE's kunnen nog gebruikmaken van deze regeling tot en met 31 december 2022.	Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Economisch	Geïmplementeerd	2016	2022	WEM	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Rijksdienst voor Ondernemend Nederland	Ja	http://wetten.overheid.nl/BWB-R0038472/2017-03-01
30	Werkgeversapak & Anders Reizen	Modaal shift naar openbaar vervoer of niet-gemotoriseerd vervoer, Verbeterd gedrag, Verminderde uitstoot van internationaal lucht- of zeevervoer	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Werkgeversapak & Anders Reizen: koplopers in verduurzaming zakelijke mobiliteit'. Zo'n 40 grote bedrijven hebben met samen ca. 200.000 werknemers, ervaring opgedaan met verschillende maatregelen om de CO2-uitstoot van hun mobiliteit te reduceren. Op basis hiervan hebben ze verschillende best practices geïdentificeerd. De bedrijven hebben zich tot doel gesteld om de uitstoot van hun personeelsmobiliteit (inclusief luchtvaart) in 2030 met 50% te reduceren, ten opzichte van 2016. Er is ook websiteplatform gestart. De coalitie telt medio 2020 ruim 50 grote organisaties (met in totaal 450.000 medewerkers) met ambitie 500 werkgevers in 2030 (bron KEV2020 achtergrondrapportage). In het kader van het beleid n.a.v. de Urgendazaak is ondersteuning van de coalitie voorzien met communicatie- en gedragsmaatregelen.	Transport	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Overig	Geïmplementeerd	2016	2030	WEM	Diversen, Diverse organisaties	Ja	https://www.natuurmilieu.nl/wp-content/uploads/2018/05/CE_Deft_4N98_CO2effect_van_Anders_Reizen_Def.pdf
31	Afbouw gaswinning Groningen	Overschakeling op minder koolstofintensieve brandstoffen	Ambitie: terugbrengen tot nul van de aardgasproductie in het Groningeveld	Het kabinet gaat in de komende jaren de gaswinning in Groningen helemaal afgebouwd tot nul. Aanleiding hiervoor is de geconstateerde verhoogde seismiciteit in de omgeving van Loppersum. Door de maatregelen van het kabinet is de gaswinning inmiddels tot onder de 12 miljard Nm3 gedaald; dat is het veiligheidsniveau dat het Staatstoezicht op de Mijnen (SODM) adviseert. In gasjaar 2019-2020 was de gaswinning 8,65 miljard Nm3. In de komende jaren wordt de gaswinning helemaal afgebouwd tot nul.	Energiebedrijven (winning, productie, transport & distributie)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Overig	Geïmplementeerd	2016	Nader te bepalen	WEM	Ministerie van Economische Zaken en Klimaat	Nee	https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/gaswinning-in-groningen/afbouw-gaswinning-groningen
32	Rijksbreed Programma Circulaire Economie (RBCe); Nederland circulair in 2050	Industriële processen (overig), Verbeterde recycling, Overige doelstellingen	Het programma werkt toe naar circa 50% minder gebruik van primaire hulpbronnen (mijnen, metalen, fossiel; nader te specificeren als onderdeel van het programma) in 2030	Het Rijksbreed programma circulaire economie (Nederland circulair in 2050) richt zich op de ontwikkeling naar een vóór 2050 te realiseren circulaire economie. De ambitie van het kabinet is om samen met maatschappelijke partners in 2030 een (tussen) doelstelling te realiseren van 50% minder gebruik van primaire grondstoffen (mijnbouw, fossiel en metalen). Het programma geeft de kabinetsvisie en een aantal basisseties. Nadere acties worden toegevoegd en uitgewerkt onder verdere bestaande en nieuwe (deel)instrumenten. Daar zijn transitie-agenda's en een uitvoeringsprogramma opgezet. Het uitvoeringsprogramma uit 2018 vertaalt de Transitieagenda's (Biomassa en Voedsel, Kunststoffen, Maakindustrie, Bouw, Consumptiegoederen) naar concrete acties en projecten voor de periode 2019 tot en met 2023. Het Versnellingshuis helpt ondernemers de volgende stap te zetten in de circulaire economie. Dat gebeurt door te inspireren en informeren, in contact te brengen met andere ondernemers of te begeleiden met onze expertise en kennis.	Energiebedrijven (winning, productie, transport & distributie), Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw), Transport, Procesindustrie, Afval, Landbouw, Landgebruik & bosbouw, Overig	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Overig	Geïmplementeerd	2016	2023	WEM	Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, Diverse ministeries, Diversen, Diverse organisaties	Nee	https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/circulaire-economie/documenten/rapport-en-2016-09-14/bijlage-1-nederland-circulair-in-2050
33	WWS Woningwaardering stebel en EPV Energieprestatievergoeding	Efficiëntieverbeteringen van gebouwen	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Het woningwaardering stebel (WWS) meet de kwaliteit van een huurwoning aan de hand van punten (óbv Besluit huurprijzen woonruimte). Het aantal punten bepaalt de maximale huur van sociale huurwoningen. In 2011 zijn energielabels in de puntentelling opgenomen. In 2016 heeft de wet Energieprestatievergoeding (EPV) mogelijk gemaakt dat verhuurders die hun woningen tot een bijna energie neutrale woning of nul-op-de-meter woning renoveren, een energieprestatievergoeding (EPV) vragen aan hun huurders. Over de hoogte moeten de verhuurder en de huurder het eens worden. In 2017 is de EPV uitgebreid t.b.v. zeer energiezuinige woningen die zelf veel duurzame energie opwekken maar ook nog een aansluiting op het aardgasnet, en in 2018 verder aangevuld voor woningen met aansluiting op een warmtenet (warmte-EPV).	Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Overig	Geïmplementeerd	2016	Nader te bepalen	WEM	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties	Ja	http://wetten.overheid.nl/BWB-R0038454/2016-09-01
34	DKTI Demonstratieregeling Klimaattechnologieën en -innovaties in transport	Efficiëntieverbeteringen van voertuigen, Verminderde uitstoot van internationaal lucht- of zeevervoer	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Met de Demonstratieregeling Klimaattechnologieën en -innovaties in transport (DKTI Transport) kan men subsidies krijgen voor transportoplossingen met lage of geen CO2 uitstoot. Items betreffen o.a. de inzet van zero-emissie (ZE) vrachtwagens, transportmiddelen of mobiele werktuigen. De regeling is bedoeld voor ondernemingen, kennisinstellingen en niet-gouvernementele organisaties. Dit sluit aan op de Duurzame Brandstofvisie met thema's als elektrisch rijden en varen, efficiënte schepen, rijden op waterstof en biobrandstoffen in luchtvaart, scheepvaart en zwaar wegverkeer. De subsidieregeling geeft invulling aan de afspraken uit het Energieakkoord. Deze zijn verder uitgewerkt in de Duurzame Brandstofvisie. Daarin staan de klimaatdoelstellingen voor de sector verkeer en vervoer voor de lange termijn.	Transport	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Economisch	Geïmplementeerd	2017	2021	WEM	Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat	Ja	https://www.rvo.nl/subsidies-regelingen/bsic-transport

PAM number / nummer	Titel instrument / Name of policy or measure	Type doel instrument / Main objective	Doel instrument / Quantified objective	Korte omschrijving instrument / Short description	Doelsector / Sectors affected	Broeilassen / GHG affected	Verwachte emissiereductie / Expected emission reduction (Mton CO2-eq in 2030)	Instrument-type / Type of policy instrument	Voortgangstatus / Status of implementation	Start-jaar	Eind-jaar	Beleidsvariant projectie / Projections scenario	Endverantwoordelijk departement, Entities responsible for implementing the policy	Genotificeerd in het kader van artikel 7 (EED) / Notified for the achievement of the energy savings requirement according to article 7 (EED)	Referentie / Reference
35	BL/GL Borgstelling Landbouw (BL/BL-plus) & Garantstelling Landbouw	Energieverbruik (overig), Landbouw (overig)	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	De Borgstelling Landbouw (BL) sinds januari 2017 vervanger van de Garantstelling Landbouw (GL) is een borgstellingskrediet voor de landbouw. Hierbij staat de overheid borg voor een deel van de bedrijfsfinanciering van landbouwondernemingen. De BL is bedoeld voor landbouwondernemingen die bij het afsluiten van een lening de bank niet genoeg zekerheid kunnen bieden ('onderpand', zoals grond, gebouwen of machines). Banken geven eerder een lening als de overheid voor een deel borg staat. De BL is ruimer en sneller als de GL omdat de bank aanvraagt, het borgstellingsbedrag is verhoogd en meer typen investeringen er onder vallen (nu ook planten en werkkapitaal). Voor landbouwondernemers die willen investeren in duurzaamheid of innovatie (verduurzaming kassen of stallen) is er meer borgstellingskrediet beschikbaar als BL Plus. Voor startende ondernemers is er een mogelijkheid onder voorwaarden voor lagere provisie via het VermogensVersterkend Krediet (VVK)	Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw), Landbouw	Methaan (CH4), Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Economisch	Geïmplementeerd	2017	Nader te bepalen	WEM	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselwalleit, Rijksdienst voor Ondernemend Nederland	Ja	https://www.rvo.nl/subsidies-regelingen/borgstellingskrediet-voor-de-landbouw-bl
37	G025 Autodelen II	Vraagbeheersing/vermindering, Verbeterd gedrag	Ambitie: 700.000 gebruikers in 2021	In Green Deal Autodelen II haken partijen aan bij het Klimaatakkoord. Minder auto's en minder autobruik betekent minder CO2-uitstoot en betere luchtwalleten. Hiervoor is nodig dat mensen hun gedrag aanpassen. Een sectorbrede aanpak blijkt hierbij noodzakelijk. Autodelen wordt bekender door een gezamenlijke afstemming en het verspreiden van acties. Partijen willen o.a. dat bedrijven, overheden en burgers maximaal gaan gebruikmaken van de mogelijkheden van auto delen en het netwerk groeit tot 100.000 deelauto's in 2021 en een populatie van 700.000 gebruikers van deelauto's. In het kader van het beleid n.a.v. de Urgendazaak is extra ondersteuning bij via de communicatiecampagne(s) gepland	Transport	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Vrijwillige/onderhandelde overeenkomsten	Geïmplementeerd	2018	2021	WEM	Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, Diverse organisaties	Nee	http://www.greendeals.nl/
38	PAW Programma Aardgasvrije Wijken, Grootchalige Proefwijken	Overschakeling op minder koolstofintensieve brandstoffen, Efficiëntieverbeteringen van gebouwen	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	In het interbestuurlijke Programma Aardgasvrije Wijken (PAW) werken BZK, EZK, het Interprovinciaal Overleg, de Unie van Waterschappen en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten samen om gemeenten en betrokken partijen zo goed mogelijk te ondersteunen in de aardgasvrije opgave. Dat gebeurt via gezamenlijk leren en op welke wijze de wijkgerichte aanpak kan worden ingericht en opgeschaald (en het Kennis- en Leerprogramma (KLP) daarb) en door grootchalige proefwijken.	Energiebedrijven (winning, productie, transport & distributie), Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Economisch	Geïmplementeerd	2018	2030	WEM	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Gemeentes	Ja	https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2018/10/01/120-miljoen-euro-voor-%E2%80%98aardgasvrije-wijken-in-27-gemeenten
39	Transitievisie Warmte (TVW), Extern advies warmtetransitie (EAW) & ECW Expertisecentrum Warmte	Toename van hernieuwbare energiebronnen in de elektriciteitssector, Toename van hernieuwbare energie in de verwarmings- en koelingssector, Efficiëntieverbeteringen van gebouwen	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Mede in energie- en Klimaatakkoord is er de afspraak, dat iedere gemeente voor het einde van 2021 een Transitievisie Warmte (TVW) heeft opgesteld, een beleidsdocument dat een eerste richting geeft aan de aanpak van het toelaten en aardgasvrij maken van de gebouwde omgeving. Via de regulering Extern Advies Warmtetransitie (EAW) is voor gemeenten de kans om met subsidie specialistische kennis en kunde in te kopen voor de ondersteuning bij opvolgen van de startanalyse van de Leidraad Aardgasvrije Wijken en de vertaling naar van de Transitievisie Warmte naar uitvoeringsplannen. Het ECW Expertise Centrum Warmte ondersteunt het proces als kenniscentrum en steunpunt bij het werken met de Leidraad voor de totstandkoming van de Transitievisie Warmte en de uitvoeringsplannen op wijkniveau.	Energiebedrijven (winning, productie, transport & distributie), Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Overig	Geïmplementeerd	2018	2030	WEM	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Gemeentes	Ja	https://www.rvo.nl/subsidie-en-financieringswijzer/extern-advies-warmtetransitie-eaw ; Website ECW: https://www.expertisecentrumwarmte.nl/default.aspx
40	Omgevingswet	Overige doelstellingen	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	De Omgevingswet bundelt en moderniseert in 1 wet alle eerdere wetten voor de leefomgeving. De wet is in 2016 aangenomen door de beide Kamers, doch de uitwerking inclusief het traject rond de invoeringwet hiervan, loopt nog. De verwachting is dat deze per 2023 wordt ingevoerd. De Omgevingswet is de basis voor het nieuwe stelsel van regelgeving voor de fysieke leefomgeving. Het stelsel is het resultaat van de Omgevingswet, Invoeringwet en aanvullingswetten en de daaronder opgenomen regelgeving in AMv's en ministeriële regelingen. Kern van de Omgevingswet is een integrale afweging tussen alle belangen binnen de fysieke leefomgeving. De wet introduceert instrumenten als nationale omgevingsvisie (NOVI) en omgevingsplan. Hierin worden natuur, landschap en biodiversiteit als opgaven meegenomen en speelt ook een ruimtelijke verkenning stikstof, waarin naar de mogelijkheden voor realisatie van natuurinclusief areaal wordt gekeken een rol. De wet kent 4 AMv's: Omgevingsbesluit, Besluit kwaliteit leefomgeving (BKl), Besluit activiteit leefomgeving (Bal) en het Besluit bouwwerken leefomgeving (Bil).	Energiebedrijven (winning, productie, transport & distributie), Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw), Procesindustrie, Afval, Landbouw, Landgebruik & bosbouw, Overig	Koolstofdioxide (CO2), Methaan (CH4), Fluorkoolwaterstoffen (FKW), Distikstofmonoxide (N2O), Stikstoftrifluoride (NF3), Perfluorkoolstoffen (PFK), Zwavelhexafluoride (SF6)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Regelgevend	Gepland	2024	Nader te bepalen	WAM	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Provincies, Gemeentes	Nee	https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/omgevingwet/nationale-omgevingsvisie
41	G0230 Zeevaart, Binnenvaart en Havens	Vermindere uitstoot van internationaal lucht- of zeevervoer, Vervoer (overig)	Ambitie: naast diverse verbeteraspecten voor reducties, voor de binnenvaart voor 2024 een reductie van 20% CO2-emissies ten opzichte van 2015 en een reductie van 10% overige schadelijke stoffen.	De binnenvaart is onderdeel van het (ontwerp-)Klimaatakkoord. Afspraken over de door de binnenvaart te behalen CO2-reductie worden uitgewerkt in deze Green Deal. De zeevaart valt buiten het ontwerp-Klimaatakkoord. In deze Green Deal ook afspraken gemaakt en ambities geformuleerd voor de Nederlandse zeevaartsector. Met deze Green Deal wordt beoogd om zowel de schadelijke emissies naar de lucht (stikstofoxiden, zwaveloxiden en fijnstof) als de emissie van broeikasgassen terug te dringen. In de deal zijn doelen, ambities en acties opgenomen waarmee een bijdrage wordt geleverd aan het verbeteren van de luchtkwaliteit van het komende Schone Lucht Akkoord. Acties omvatten o.a. onderzoeken van mogelijkheden voor verduurzamingfondsen, versterken van samenwerking in de vervoer- en verlaadketens, pilots en testen met biobrandstof en (deels) elektromotoren, opzetten of stimuleren van tools voor CO2 emissiebepaling, labelstelsel rond energieprestatie, e.d.	Transport	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Vrijwillige/onderhandelde overeenkomsten	Geïmplementeerd	2019	2024	WEM	Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, Diverse organisaties	Ja	https://www.greendeb.nl/green-deal/green-deal-zeevaart-binnenvaart-en-havens

PAM number / nummer	Titel instrument / Name of policy or measure	Type doel instrument / Main objective	Doel instrument / Quantified objective	Korte omschrijving instrument / Short description	Doelsector / Sectors affected	Broeilassen / GHG affected	Verwachte emissiereductie / Expected emission reduction (Mton CO2-eq in 2030)	Instrument-type / Type of policy instrument	Voortgangstatus / Status of implementation	Start-jaar	Eind-jaar	Beleidsvariant projectie / Projections scenario	Endverantwoordelijk departement, Entities responsible for implementing the policy	Genotificeerd in het kader van artikel 7 (EED) / Notified for the achievement of the energy savings requirement according to article 7 (EED)	Referentie / Reference
42	RvV Verduurzaming (Regeling Vermindering Verhuurderheffing Verduurzaming)	Efficiëntieverbeteringen van gebouwen	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	De Regeling Vermindering Verhuurderheffing Verduurzaming (RV Verduurzaming) is een fiscale regeling binnen het bredere RvV pakket. Verhuurders van huurwoningen in de gereguleerde huursector, die de energieprestatie van huurwoningen willen verbeteren, kunnen een bijdrage ontvangen voor de verduurzaming van hun huurwoningen.	Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Economisch	Geïmplementeerd	2019	Nader te bepalen	WSM	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Rijksdienst voor Ondernemend Nederland	Ja	https://www.rvo.nl/subsidie-en-financieringswijze/rvv-verduurzaming-2021/2019
43	AFID Nationaal Beleidskader infrastructuur voor alternatieve brandstoffen & NAL Nationale Agenda Laadinfrastructuur	Verbeterde transportinfrastructuur	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Voor de implementatie van de EU AFID richtlijn is een nationaal beleidskader infrastructuur voor alternatieve brandstoffen opgesteld. De Nationale Agenda Laadinfrastructuur (NAL) bevat de nationale ambities en acties voor het realiseren van een laadinfrastructuur voor personenauto's, bestelbussen en vrachtwagens. De NAL is een breed gedragen meerjarige beleidsagenda, te implementeren door marktpartijen en overheid samen, die bestaat uit de ambities en beoogde acties van de partijen die de agenda samen opgesteld hebben. Het is de ambitie om ervoor te zorgen dat de laadinfrastructuur geen drempel vormt bij de uitrol van elektrisch vervoer. In de Agenda zijn om deze reden activiteiten opgenomen die zullen zorgdragen voor voldoende dekking van laadinfrastructuur, strategische plaatsing van laadinfrastructuur alvorens de vraag ontstaat, toegankelijke informatie over locaties en laadtarieven c.q. infrastructuur gericht op smart charging. In het Klimaatakkoord zijn afspraken gemaakt: ambitie is 50 waterstofstations in 2025 en 1,7 miljoen laadpunten voor elektrisch personenvervoer, voldoende voor andere modaliteiten in 2030. Voor personenvervoer wordt in de Nationale Agenda Laadinfrastructuur (NAL) een laadbehoefte voorzien van 1,7 miljoen (semi-publieke) en private laadpunten in 2030. Voor de stadsgastrijke voorzie een eerste doorrekening van TNO (2015) een maximale laadbehoefte voor bestelauto's van 18.600 laadpunten in 2030 en voor vrachtauto's 7400 laadpunten. In de NAL is ook afgesproken dat uiterlijk eind 2020 iedere Nederlandse gemeente een integrale visie op laadinfrastructuur vaststelt, en regio's of individuele gemeenten per eind 2020 een plaatsingsbeleid voor de publieke laadinfrastructuur opstellen.	Transport	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Planning	Geïmplementeerd	2019	2030	WAM	Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat	Nee	https://www.rijksoverheid.nl/mededelingen/2021/07/23/beleidskader-infrastructuur-voor-alternatieve-brandstoffen
44	Klimaatakkoord	Overige doelstellingen	Ambitie: onderdeel van een breder pakket aan beleidsmiddelen, met redactieambities zoals genoemd in de Klimaatwet	Eind 2018 is na onderhandelingen door meer dan 100 partijen een ontwerp-klimaatakkoord opgesteld. Het kabinet heeft dit (mede op basis van PBL doorrekeningen en enkele andere overwegingen) aangepast/aangevuld via haar Kamerbrieven dd. 29 juni 2019 over het concept-akkoord en over haar reactie op het Urgendadvies, waarmee in feite een aangepast akkoord een feit werd. Voor veel onderdelen zijn de partijen akkoord, voor enkele onderdelen lopen nog onderhandelingen over nadere vormgeving en uitwerking (b.v. met industrie). Op basis van concept-akkoord en de bedoelde aanpassingen en aanvullingen is het Nederlandse beleid opgesteld en beschreven in het Klimaatplan	Energiebedrijven (winning, productie, transport & distributie), Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw), Transport, Procesindustrie, Afval, Landbouw, Landgebruik & bosbouw, Overig	Methaan (CH4), Koolstofdioxide (CO2), Fluorkoolwaterstoffen (HKF), Distikstofmonoxide (N2O), Sulfhexafluoride (SF6), Perfluorkoolstoffen (PFK), Zwarehexafluoride (SF6)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Vrijwillige/ond overeenkomst en	Geïmplementeerd	2019	2030	WEM	Ministerie van Economische Zaken en Klimaat, Diverse ministeries, IPO (Interprovinciaal Overleg), VNG (Vereniging van Nederlandse Gemeenten), Diversen, Diverse organisaties	Ja	https://www.rijksoverheid.nl/mededelingen/2019/06/28/kamerbrief-voorstel-voor-een-klimaatakkoord
45	National Waterstofprogramma & Convenant Waterstofmobilitiet	Toename van hernieuwbare energiebronnen in de elektriciteitssector, Overschakeling op minder koolstofintensieve brandstoffen, Koolstofarme brandstoffen, Industriële processen (overig)	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Eind maart 2020 is de kabinetvisie op waterstof naar het parlement gestuurd. Zoals afgesproken in het Klimaatakkoord is inmiddels een nationaal programma gestart waarin de toepassing van waterstof binnen het energiesysteem verder wordt uitgewerkt. Partijen als Gasunie, VEMW en Energie-Nederland dragen hieraan bij. Dat programma moet gaan kijken naar het ontsluiten van het aanbod van groene waterstof, de ontwikkeling van de benodigde infrastructuur en de samenwerking met diverse sectorenprogramma's, en het faciliteren van lopende initiatieven en projecten. Er is een website gestart, in januari 2021 zijn partijen samen gestart met de voorbereiding van een werkprogramma. Ook is in het Klimaatakkoord afgesproken dat het waterstofplatform rond 2020 een Convenant stimulerend waterstofmobilitet opstelt gericht zich op het stimuleren van het gebruik van waterstof voor vervoer.	Energiebedrijven (winning, productie, transport & distributie), Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw), Transport, Procesindustrie	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Vrijwillige/ond overeenkomst en	Geïmplementeerd	2019	2030	WSM	Diverse ministeries, CSWW platform	Nee	https://www.nationaalwaterstofprogramma.nl/Website: https://www.topsectorenergie.nl/files/default/files/uploads/TKK%20Gau/publicaties/Programamatische%20Aanpak%20Watersof%20-%20Inaal%20concept%20-%202019%20okt%202019.pdf
46	NP RES Nationaal Programma Regionale Energiestrategie	Overige doelstellingen	Ambitie: onderdeel van een breder pakket aan beleidsmiddelen, toewerkend naar realisatie van de ambitie om in 2030 circa 35TWh hernieuwbare energie ('on shore') te produceren.	Het Nationaal Programma Regionale Energie Strategieën (NP RES) faciliteert de regio's en heeft tot doel de regionale uitvoeringskracht te vergroten. Het heeft een signalerende functie en biedt een cross-sectorale regionale samenwerkingsstructuur om landsdekkend doelen van het Klimaatakkoord te kunnen halen. Via de regio moeten veel afspraken uit het Klimaatakkoord in de praktijk worden gebracht, o.a. over elektriciteit en gebouwde omgeving, alomede de maatregelen om woningen van het aardgas af te krijgen. De RES opzet gebeurt in een landsdekkend programma van ca 30 regio's. De RES is een instrument om te komen tot regionaal gedragen keuzes voor de opwekking van duurzame elektriciteit, de warmteaanwinning in de gebouwde omgeving en de daarvoor benodigde opslag en energieinfrastructuur. Elke gemeente, provincie en waterschap doet mee in een RES, samen met regionale stakeholders.	Energiebedrijven (winning, productie, transport & distributie), Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Planning	Geïmplementeerd	2019	2030	WEM	Provincies, Gemeentes	Ja	https://www.pbl.nl/publicaties/monitor-res-1.1

PAM number / nummer	Titel instrument / Name of policy or measure	Type doel instrument / Main objective	Doel instrument / Quantified objective	Korte omschrijving instrument / Short description	Doelsector / Sectors affected	Broeilassen / GHG affected	Verwachte emissiereductie / Expected emission reduction (Mton CO2-eq in 2030)	Instrument-type / Type of policy instrument	Voortgangstatus / Status of implementation	Start-jaar	Eind-jaar	Beleidsvariant projectie / Projections scenario	Endverantwoordelijk departement, Entities responsible for implementing the policy	Genoteerd in het kader van artikel 7 (EED) / Notified of the energy savings requirement according to article 7 (EED)	Referentie / Reference
47	Veenplan, Nationaal Onderzoeksprogramma Broeikasgas Veenweiden (NOBV) & Pilots veenweidegebied	Voorkomen van drainage of vernatting van wetlands	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Mede n.a.v. afspraken uit het Klimaatakkoord worden beleidsinstrumenten voor veenweidegebieden uitgewerkt via een Veenplan en onderzoeksprogramma. De maatregelen betreffen infiltratiesystemen (drukdrains, onderwater drains), peilverhoging en andere (natte) teelten. In de eerste fase van het Veenplan wil men aan de hand van pilots, communities of practice en het Nationaal Onderzoeksprogramma Broeikasgas Veenweiden (NOBV) inzicht verwerven in mogelijke maatregelen voor broeikasgasreductie door veenweidebeheer. De kennisvragen in de eerste periode richten zich vooral op gezamenlijk leren voor de uitrol. De opbouwfase is bedoeld om op basis hiervan tot een programma voor de jaren 2023-2030 te komen (veenplan fase 2) waarin een grootschaliger uitrol van kosteneffectieve werkwijzen passend binnen een lange termijn visie veenweide centraal staat. Daartoe maken de zes provincies met het meeste kustvlakten gebiedsplannen.	Landgebruik & bosbouw	Methaan (CH4), Distikstofmonoxide (N2O)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Onderzoek	Geïmplementeerd	2019	2030	WEM	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit	Nee	https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/07/13/kamerbrief-over-inzet-en-maatregelen-in-de-veenweidegebieden-veenplan-fase
48	Klimaatwet	Overige doelstellingen	Ambitie: de Klimaatwet vraagt om 49% minder uitstoot van broeikasgas in 2030 ten opzichte van 1990.	De Klimaatwet geeft een kader voor het ontwikkelen van beleid gericht op onomkeerbaar en stapsgewijs terugdringen van de Nederlandse emissies van broeikasgas teneinde wereldwijde opwarming van de aarde en de verandering van het klimaat te beperken. Tegelijkertijd is het een kader voor de ontwikkeling, effectivering en wijze van verantwoording van het beleid dat moet leiden tot het halen van de wettelijke vastgelegde klimaatdoelstellingen. De wet geeft een hoofddoel met als resultaatverplichting 95% broeikasgasreductie in Nederland in 2050 ten opzichte van 1990 en als tussen-doel een streefwaarde van 49% broeikasgasreductie in 2030 ten opzichte van 1990.	Energiebedrijven (winning, productie, transport & distributie), Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw), Transport, Procesindustrie, Afval, Landbouw, Landgebruik & bosbouw, Overig	Methaan (CH4), Koolstofdioxide (CO2), Fluorkoolwaterstoffen (n-HFK), Distikstofmonoxide (N2O), Skatoftrifluoride (NF3), Perfluorkoolstoffen (PFK), Zeevluxhexafluoride (SF6)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Regelgevend	Geïmplementeerd	2019	2050	WEM	Ministerie van Economische Zaken en Klimaat, Diverse ministeries	Ja	https://wetten.overheid.nl/BWBR004294/2020-01-01
49	Normering Utiliteitsbouw en Routekaarten Maatschappelijk Vastgoed	Efficiëntieverbeteringen van gebouwen	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	De overheid werkt aan betere energieprestatienorm voor gebouwen, via een renovatiestandaard voor 2030 en een fossielvrije renovatiestandaard/eindnorm voor 2050. Daarnaast hebben sectoren van maatschappelijk vastgoed via routekaarten beschreven welke stappen zij gaan zetten om er voor te zorgen dat hun vastgoedportefeuille aan CO2 reductiedoelstellingen gaan voldoen.	Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Regelgevend	Geïmplementeerd	2022	2050	WEM	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties	Nee	https://www.rvo.nl/onderwerpen/duurzaam-ondernemen/gebouwen/maatschappelijk-vastgoed
50	Standaarden woningen en streefwaarden	Efficiëntieverbeteringen van gebouwen	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Standaard en streefwaarden woningen. In het Klimaatakkoord is een afspraak gemaakt rond het vaststellen van een Standaard (kWh/m2) voor de bestaande woningbouw. De methode wil aansluiten bij de RENG-standaard. Daarnaast zullen streefwaarden worden gedefinieerd voor de afzonderlijke bouwdeelen wanneer een of meer enkelvoudige maatregelen worden uitgevoerd. De standaard geeft voor kenmerkende type woningen weer wat een 'verstandige' verduurzaming is, mede op basis van kosten-baten en de gewenste reductie van de warmtevraag. De intentie is dat het voldoen aan de standaard voor verhuurders verplicht zal worden in 2050. Er komen ook streefwaarden voor de isolatiewaarden per component, dus bijvoorbeeld voor het dak of de vloer.	Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Regelgevend	Gepland	2021	2050	WEM	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties	Ja	https://www.klimaatkoord.nl/gebouwen/omgeving/documenten/publicaties/2019/06/28/klimaatkoord-gebouwen-omgeving-in-het-kort
51	BOSA Stimulerende bouw en onderhoud van sportaccommodaties (aanpassing v.a. 2019 met energiematregelen).	Toename van hernieuwbare energiebronnen in de elektriciteitssector, Efficiëntieverbeteringen van gebouwen	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	De regering subsidieert een percentage van de kosten voor de bouw en het onderhoud van sportaccommodaties, het beheer ervan en de aanschaf en het onderhoud van sportmaterialen. Er is ook subsidie voor de kosten van een aantal maatregelen voor energiebesparing en toegankelijkheid. De in aanmerking komende maatregelen zijn benoemd in een lijst als bijlage bij de regeling. Dit betreft een breed pakket van items, o.a. een aantal maatregelen rond energiebesparing en duurzame energie (tot en met 2018 was daarvoor vaak subsidie mogelijk via de EDS).	Energiebedrijven (winning, productie, transport & distributie), Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Economisch	Geïmplementeerd	2019	2023	WEM	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, Dienst Uitvoering Subsidies aan Instellingen (DUS-I)	Ja	https://www.dus.nl/subsidies/stimulerende-bouw-en-onderhoud-sportaccommodaties ; Website: https://wetten.overheid.nl/BWBR004184/2021-01-01
52	RRE/RREW Regeling Reductie Energiegebruik Woningen	Efficiëntieverbeteringen van gebouwen	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Met de RRE/RREW kunnen gemeenten projecten opzetten om huiseigenaren te stimuleren tot kleine energiebesparende maatregelen in huis. Daarbij gaat het bijvoorbeeld om het regelen van de cv-installatie of het aanbrengen van radiatorfolie en tochtstrips. Daarnaast kunnen gemeenten de regeling gebruiken voor het geven van advies aan huiseigenaren over andere energiebesparende maatregelen, zoals dak-, raam- of gevelisolatie. In 2019 was de regeling bekend als RRE; in 2021 is de regeling heropend doch aangepast tot Regeling Reductie Energiegebruik Woningen (RREW). Bij de RREW moeten ook huurders betrokken zijn. Bij de RRE was deze doelgroep uitgesloten.	Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Economisch	Geïmplementeerd	2019	Nader te bepalen	WEM	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Provincies	Ja	https://www.rvo.nl/subsidie-en-financieringswijzer/rrew
53	Wijgerichte aanpak	Efficiëntieverbeteringen van gebouwen	Ambitie: onderdeel van een pakket beleidsinstrumenten met o.a. de ambitie om in 2030 1,5 miljoen woningen te verduurzamen (zowel energiegebruik als aanbod)	De wijgerichte aanpak is gericht op het wijk-voor-wijk verduurzamen van de gebouwde omgeving. Het is geen apart instrument, maar een aanpak die gehanteerd wordt als basis en aanvulling voor diverse andere instrumenten (transmissie warmte, aardgasvrije wijken e.d.). Via een wijgerichte aanpak, met gemeenten in een centrale rol, kunnen zowel de bewoners als de bouwprofessionals (zoals bakkers, scholten en anderen) betrokken worden bij de verduurzaming van een wijk. Ook is de wijk de makkelijkste schaal om stap voor stap en op natuurlijke momenten een alternatief voor aardgas toe te passen en de kosten te beperken. Hoe een gemeente dit gaat oppakken en in welke wijk ze wanneer aan de slag gaat, beschrijft de gemeente in de Transitievisie Warmte. Om te leren hoe de wijgerichte aanpak uittevoerd kan worden, is er in 2018 al gestart met proeftuinen aardgasvrije wijken. De Rijksoverheid wil zorgen voor de tijdige beschikbaarheid van een wettelijk kader dat gemeenten voldoende mogelijkheden biedt om hun regulerend bij de wijgerichte aanpak te vervullen.	Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Overig	Geïmplementeerd	2019	2030	WEM	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties	Nee	https://www.klimaatkoord.nl/gebouwen-omgeving

PAM number / nummer	Titel instrument / Name of policy or measure	Type doel instrument / Main objective	Doel instrument / Quantified objective	Korte omschrijving instrument / Short description	Doelsector / Sectors affected	Broeilassen / GHG affected	Verwachte emissiereductie / Expected emission reduction (Mton CO2-eq in 2030)	Instrument-type / Type of policy instrument	Voortgangstatus / Status of implementation	Start-jaar	Eind-jaar	Beleidsvariant projectie / Projections scenario	Endverantwoordelijk departement, Entities responsible for implementing the policy	Genoteerd in het kader van artikel 7 (EED) / Notified for the achievement of the energy savings requirement according to article 7 (EED)	Referentie / Reference
54	Campagne iedereen doet wat	Efficiëntieverbeteringen van gebouwen, Verbeterd gedrag	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	De klimaatcampagne 'Iedereen doet wat' is een meerjarige klimaatcampagne van de rijksoverheid om burgers informatie en handvaten te geven om zelf duurzame maatregelen te nemen. Ook campagnes rond elektrisch rijden maken ook gebruik van deze tool mede versterkt door het extra beleid n.a.v. de Urgendazaak	Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw), Transport	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Informatie	Geïmplementeerd	2019	Nader te bepalen	WEM	Diverse ministeries, Milieucentraal	Ja	https://www.iedereendoetwat.nl/over-de-campagne
55	Wm Wet Milieubeheer-informatieplicht eindverbruikerssectoren	Efficiëntieverbeteringen van gebouwen, Efficiëntieverbetering in industriële eindverbruikerssectoren	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Om de handhaving van de energiebesparingsonderdelen uit de wet milieubeheer te ondersteunen is (mede door Energiekoord) een informatieplicht toegevoegd aan het Activiteitenbesluit (Art. 1.15). Bedrijven en installaties die onder de energiebesparingsplicht vallen (met enkele uitzonderingen zoals dienstverleners aan Meerjarenafspraken energie-efficiëntie) moeten vóór 1 juli 2019 hebben aangegeven welke energiebesparende maatregelen zij hebben getroffen aan het bevoegd gezag. De erkende maatregelenlijsten (EML) vormen de basis. Voor de rapportage is het eloket van RVO.nl beschikbaar. Daarna geldt dat 1x per vier jaar een nieuw rapport wordt ingediend. Het bevoegd gezag kan een sanctie (boete) opleggen op het niet aanleveren van informatie. Er zijn sinds 2020 extra middelen beschikbaar gesteld in kader Versterkte Uitvoering Energiebesparing (VU) voor aanvragen voor extra capaciteit bij het bevoegd gezag, de omgevingsdiensten en regionale uitvoeringsdiensten om te ondersteunen (b.v. bij communicatie, bedrijfsbezoeken, beoordelingen e.d.) en de gewenste versterking en versnelling te bieden. In 2022 zijn wederom extra middelen hiervoor beschikbaar gesteld omv. de regeling. Specifieke Uitkering (SPUK) bij handhaving energiebesparingsplicht. In 2023 gaan de energiebesparingsplicht en informatieplicht uit het Activiteitenbesluit milieubeheer op in het stelsel van de Omgevingswet. Ook wordt de doelgroep uitgebreid naar vergunningplichtige en ETS bedrijven, wordt de energiebesparingsplicht omgevoerd tot de verplichting tot het verduurzamen van het energieverbruik, waardoor ook eigen opwek met een terugverdientijd van 5 jaar of minder verplicht wordt en krijgen grootverbruikers (10 mln kWh of 170.000m3 aardgas-equivalent) een onderzoeksplicht voor hun procesmaatregelen, inclusief isolatiecan. Voor deze groep blijft de informatieplicht voor gebouwmaatregelen bestaan.	Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Regelgevend	Geïmplementeerd	2019	Nader te bepalen	WEM	Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat	Ja	https://www.rvo.nl/onderwerpen/duurzaam-ondernemen/energie-besparen/informatieplicht-energiebesparing-informatieplicht-voor-bedrijven-en-installaties
57	Nationaal Programma Landbouwbodems (NPL)	Verbeterd beheer van organische bodems	Ambitie: onderdeel van een pakket beleidsmiddelen met o.a. de ambitie van 0,5 Mton extra CO2-afvang (vermeld in het Klimaatakkoord).	Het Nationaal Programma Landbouwbodems heeft als streefdoel dat alle landbouwbodems in Nederland (1,8 miljoen ha) in 2030 duurzaam worden beheerd en dat de inspanningen voor duurzaam bodembeheer ook door de samenleving worden gewaardeerd. Het is een samenwerkingsprogramma, waarin het ministerie van LNV en verschillende partijen samenwerken waaronder: boerenorganisaties, ketenpartijen (toeleveranciers, verwerkers en financiers), provincies en waterschappen. De ambitie uit het Klimaatakkoord om in 2030 jaarlijks een 0,5 Mton koolstof vast te leggen in minerale landbouwbodems is mede gekoppeld aan het Nationaal Programma Landbouwbodems.	Landbouw	Methaan (CH4), Distikstofmonoxide (N2O), Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Onderzoek	Geïmplementeerd	2019	2030	WEM	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit	Nee	https://www.denationaleomgevingsvisie.nl/samenwerking-en-uitvoering/programma/nationaal-programma-landbouwbodem/default.aspx ; Website: https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/09/04/nationaal-programma-landbouwbodems
58	Voedselverspilling: gezondere balans en minder verspilling	Landbouw (overig)	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Bedrijven en organisaties hebben in het Klimaatakkoord afspraken gemaakt over hoe zij in de keten verspilling reduceren en consumenten gaan helpen om minder voedsel weg te gooien, alsmede afgesproken er naar streven om te komen tot een goede balans tussen duurzaam, gezond, veilig en betaalbaar voedsel, en een gezonde de juiste balans tussen dierlijke en plantaardige eiwitten in ons dieet	Landbouw	Methaan (CH4), Distikstofmonoxide (N2O)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Overig	Geïmplementeerd	2019	Nader te bepalen	WSM	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit	Nee	https://www.rijksoverheid.nl/documenten/voeding/vermindering-voedselverspilling
59	DE+ Demonstratie energie- en klimaatinnovatie	Toename van hernieuwbare energiebronnen in de elektriciteitssector, Toename van hernieuwbare energie in de verwarmings- en koelingssector, Koolstofafvang en -opslag van koolstofafvang en -gebruik, Efficiëntieverbeteringen van gebouwen, Efficiëntieverbetering in dienstentertiaire sector, Efficiëntieverbetering in industriële eindverbruikerssectoren, Industriële processen (overig)	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	De regering Demonstratie Energie- en Klimaatinnovatie (DE+) een uitbreiding van de eerder DE) is gericht op verminderen van CO2-uitstoot en energiebesparing. Ondernemers en eindgebruikers worden ondersteund in het uitvoeren van pilots of demonstratieprojecten. De regeling omvat de thema's: aardgasloze woningen/wijken/gebouwen, flexibilisering elektriciteitsstelsel (o.a. waterstof in de industrie), ruimtelijke inpassing, CO2-reductie industrie en energie-innovatie. Het nieuwe onderreel circulaire economie kijkt naar recycling en hergebruik van afval, reparatie en het gebruik van biobased grondstoffen.	Energiebedrijven (winning, productie, transport & distributie), Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw), Procesindustrie	Methaan (CH4), Koolstofdioxide (CO2), Distikstofmonoxide (N2O)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Economisch	Geïmplementeerd	2019	Nader te bepalen	WEM	Diverse ministeries, Rijksdienst voor Ondernemend Nederland	Ja	https://www.rvo.nl/subsidie-en-financieringswijzer/demonstratie-energie-en-klimaatinnovatie
60	KIA Integrale Kennis & Innovatie Agenda Klimaat (en MMIPs)	Overige doelstellingen	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Volgend op de in het regeerakkoord Rutte-3 aangekondigde shift binnen het toetsenbeleid naar Missie gedreven Innovatiebeleid, is in 2019 een Integrale Kennis & Innovatie Agenda (KIA) opgezet voor klimaat en energie, met de intentie van een 5-jarig herijking. Deze agenda is vertaald naar meer concrete ambities voor 2030 en kennis- en innovatieopgaven om een missie mede te helpen realiseren. Voor energie is de KIA samen met de sectorafels onder het klimaatakkoord uitgewerkt in 13 meerjarige missiegedreven innovatieprogramma's (MMIP's, elders apart omschreven) rond 5 bredere op in 2020 CO2-vrij sectoren gericht missies, zoals elektriciteitsopwekking, gebouwde omgeving (incl. warmte voor de glastuinbouw), industrie, mobiliteit en voedselproductie/landgebruik).	Energiebedrijven (winning, productie, transport & distributie), Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw), Transport, Procesindustrie, Afval, Landbouw, Landgebruik & bosbouw, Overig	Methaan (CH4), Koolstofdioxide (CO2), Fluorkoolwaterstoffen (FKW), Distikstofmonoxide (N2O), Perfluorkoolstoffen (PFK), Zwarehexafluoride (SF6)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Onderzoek	Geïmplementeerd	2019	2030	WEM	Diverse ministeries, Rijksdienst voor Ondernemend Nederland	Nee	https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2019/10/17/kamerbrief-over-kennis-en-innovatieagenda-2020-2023-en-website https://www.klimaatakkoord.nl/themas/kennis-en-innovatieagenda
61	VEKI Versnelde klimaatinvesteringen industrie	Efficiëntieverbetering in industriële eindverbruikerssectoren, Industriële processen (overig)	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Gericht op ondernemingen die CO2-besparende maatregelen willen nemen, waarvan de werking is bewezen, maar men tegen te hoge investeringskosten aanloopt en terugverdientijden langer dan 5 jaar	Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw), Procesindustrie	Methaan (CH4), Koolstofdioxide (CO2), Fluorkoolwaterstoffen (FKW), Distikstofmonoxide (N2O), Perfluorkoolstoffen (PFK), Zwarehexafluoride (SF6)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Economisch	Geïmplementeerd	2019	Nader te bepalen	WEM	Ministerie van Economische Zaken en Klimaat, Rijksdienst voor Ondernemend Nederland	Ja	https://www.rvo.nl/subsidie-en-financieringswijzer/klimaatinvesteringen-industrie

PAM number / nummer	Titel instrument / Name of policy or measure	Type doel instrument / Main objective	Doel instrument / Quantified objective	Korte omschrijving instrument / Short description	Doelsector / Sectors affected	Broeilijgassen / GHG affected	Verwachte emissiereductie / Expected emission reduction (Mton CO2-eq in 2030)	Instrument-type / Type of policy instrument	Voortgangstatus / Status of implementation	Start-jaar	Eind-jaar	Beleidsvariant projectie / Projections scenario	Endverantwoordelijk departement, Entities responsible for implementing the policy	Genotificeerd in het kader van artikel 7 (EED) / Notified of the achievement of the energy savings requirement according to article 7 (EED)	Referentie / Reference
62	Industriële cluster/koplopers Programma	Efficiëntieverbetering in industriële eindverbruikerssectoren, Industriële processen (overig)	Ambitie: onderdeel van een breder pakket aan beleidsmiddelen, werkend aan de ambitie van een verdere reductie door de industrie van zo'n 14,3 Mton CO2 in 2030.	Integrale aanpak van een aantal industriële regio's via een regionale uitvoeringsstructuur, gericht op CO2 reductie en verduurzaming grondstofgebruik. De aanpak zal aspecten omvatten als samenwerking met een lerende aanpak, aandacht voor (coördinatie van) de infrastructuurbehoefte van de industrie (warmte, waterstof, elektriciteit), kennis- en coördinatiepunten voor de regionale transitie (in afstemming met RES), gebundelde vergunningstrajecten of deelname in programma's waarbij meerdere subsidies (waaronder EU subsidies/financiering) in onderlinge samenhang tot tijdige uitvoering van projecten moeten leiden. Extra trekkracht wordt verwacht via de twaalf grote bedrijven (fig.12, koplopers). De wijze waarop de ambitieuze reductieopgaven die opgepakt worden in de clusters moet gepaard gaan met behoud van de internationale concurrentiepositie van bedrijven die daarin actief zijn. Op basis van eerste plannen in 2020 moeten in 2021 voor zes clusters de Cluster Energie Strategieën (CES) verder zijn uitgewerkt i.s.m. netbedrijven (met oop op infrastructuur e.d.)	Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw), Procesindustrie	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Overig	Gepland	2020	Nader te bepalen	WEM	Ministerie van Economische Zaken en Klimaat, Diversen	Ja	https://www.ser.nl/nl/actueel/nieuws/nationale-klimaatrapportage
63	Subsidie-regeling hoogwaardige mestverwerking	Vermindering van het gebruik van kunstmest/mest op akkerland	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Regeling kunstmestvervangende en mestverwerking. Voor kunstmestvervangende en hoogwaardige mestverwerking zal in het kader van klimaat en stikstof een meerjarige subsidieregeling in 2021 worden opgezet. De regeling loopt over een periode van tien jaar. Door hoogwaardige verwerking van mest van intensieve sectoren, wordt bijgedragen aan het terugdringen van broeikas- en ammoniakemisties en kan bemesting beter worden afgestemd op de behoeftes van bodem en gewas. In het klimaatakkoord was geld voorzien voor mestverwerking. Deze regeling, die mestverwerking naar hoogwaardig kunstmestvervangende stimuleert, sluit bij klimaat- en mestbeleid in kader van de EU ntraatrichtlijn aan. Gedacht wordt aan een subsidieregeling, die een deel van de investering in dergelijke installaties subsidieert	Landbouw	Methaan (CH4), Distikstofmonoxide (N2O)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Economisch	Gepland	2022	2030	WAM	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Rijksdienst voor Ondernemend Nederland	Nee	https://www.rvo.nl/subsidie-en-financieringswijzer/innovatie-en-verduurzaming-stalen
64	Bossenstrategie	Behoud van koolstof in bestaande bossen, Verhoging van de productie in bestaande bossen, Verbeterd bosbeheer	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	In het Klimaatakkoord is afgesproken dat Rijk en provincies samen een Bossenstrategie opstellen. In deze strategie bevoemen Rijk en provincies gezamenlijk ambities en doelen voor bossen in Nederland en brengen zij in beeld op welke wijze deze ambities vorm kunnen krijgen. Deze strategie is daarmee een gezamenlijk beleidsvoornemen. Via opzetten en implementeren van een Bossenstrategie wordt gewerkt aan uitbreiden van het areaal natuurgebied, herstellen van landschappelijke structuren in Nederland, het beperken van ontbossing en het aanplanten van nieuwe bomen, beter beheer en gebruik van bestaande bossen, natuurgebieden, landschapspelelementen en de openbare ruimte (mede m.b.t. CO2-beheer/voelgeving). Ook zal men hiermee bijdragen aan beter gebruik in ketens van hout, meubel en andere natuurproducten (cascadering).	Landgebruik & bosbouw	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Planning	Geïmplementeerd	2020	2030	WSM	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Provincies	Nee	https://www.rijksverheid.nl/0-ocumenten/kamerstukken/2020/01/18/kamerbrief-uitwerking-ambities-en-doelen-landelijke-bossenstrategie-beleidsagenda-2030
65	Verbod kolenstook elektriciteitscentrales	Overschakeling op minder koolstofintensieve brandstoffen	Beëindiging in 2030 van kolenstook voor elektriciteitsproductie in Nederland	In december 2019 is de Wet verbod op kolen bij elektriciteitsproductie in werking getreden. De drie nieuwe centrales die de Fernovatie hebben en die Fernovatie moeten uiterlijk 31 december 2029 stoppen met het gebruik van kolen. Voor de twee oudste centrales wordt dit verbod eerder van kracht, in de periode daaraan voorafgaand kunnen de eigenaren hun centrales geschikt maken voor elektriciteitsproductie door middel van andere brandstoffen. In de Urgendazaak heeft het kabinet in maart 2019 via een brief de Kamer geïnformeerd omtrent het voornemen de Hemwegcentrale al per 1 januari 2020 te sluiten.	Energiebedrijven (winning, productie, transport & distributie)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Regelgevend	Geïmplementeerd	2020	2030	WEM	Ministerie van Economische Zaken en Klimaat	Nee	https://www.rijksverheid.nl/a-ctueel/nieuws/2019/05/16/kabi-net-verbiedt-elektriciteitsproductie-met-kolen-en-website https://www.rijksverheid.nl/a-ctueel/nieuws/2019/03/08/kolen-centrale-hemweg-volgend-jaar-dicht
66	Renovatieversneller: subsidie-regeling renovatieversneller (onderdeel Startmotor)	Efficiëntieverbeteringen van gebouwen	Ambitie: onderdeel van een breder pakket beleidsmiddelen, werkend aan verbetering energieuwheid van zo'n 100.000 woningen in de sociale huursector	De Subsidie-regeling Renovatieversneller wil bijdragen in huurwoningen innovatief en betaalbaar te verduurzamen door vaagbundeling, industrialisatie, standaardisatie en ketensamenwerking. Deze regeling is voor beproefde projecten waarin corporaties of andere woninggegevens samen met een of meerdere aanbieder(s) meerjaarig, op grote schaal en met een gestandaardiseerde aanpak renovaties uitvoeren en is onderdeel van het programma De Renovatieversneller en de aanpak 'Startmotor', een eerste opschaling van de verduurzaming van de woningvoorraad door op korte termijn 100.000 woningen op warmte aan te sluiten (warmtepompen of warmtepompen) en zo een eerste slag te maken in de kostenreductie van de verbouwing en het reduceren van CO2-uitstoot.	Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Economisch	Geïmplementeerd	2020	2023	WEM	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Rijksdienst voor Ondernemend Nederland	Ja	https://www.rvo.nl/subsidie-en-financieringswijzer/renovatie-versneller
67	SDE++ Stimuleringsregeling Duurzame Energieproductie en Klimaattransitie	Toename van hernieuwbare energiebronnen in de elektriciteitssector, Toename van hernieuwbare energie in de verwarmings- en koelingssector	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Sinds 2020 is de eerdere regeling rond duurzame energieproductie (SDE+) verbreed naar Stimuleringsregeling Duurzame Energieproductie (SDE++). Deze stimuleert de uitrol van duurzame energie en CO2-reducerende technieken door de onrendabele top van deze technieken te vergoeden d.m.v. een exploitatie-subsidie. Dit geldt in principe ook voor andere bronstypen dan CO2, zoals methaan. Diverse technieken rond energie-efficiency en duurzame energie blijven mogelijk, maar ook andere technieken zoals m.b.v. CCU, elektrificatie, recycling en hernieuwbare grondstoffen. In 2020 is een flink aantal aanvullende categorieën opgenomen. In 2021 zijn nieuwe categorieën voor geavanceerde hernieuwbare transportbrandstoffen en CCU opgenomen. De verbreding naar de SDE++ is een stapsgewijs proces waarin verdere opties mede via PBL worden bekeken. De SDE++ maakt de businesscase van emissie-reducerende maatregelen aantrekkelijker, en daarmee de investeringsbereidheid van bedrijven groter. Diverse afspraken uit het Klimaatakkoord worden vooral via de SDE++ ingevuld in de praktijk, zoals de ambitie van 35 TWh/jaar via windenergie op land en zon-PV (>15 kW). Deze doelstelling wordt naar verwachting in de 2023-opstelling behandeld. Er is inmiddels een herijkingstraject voor deze doelstelling gestart. Elk en het IPO hebben ook afgesproken dat het deel van de ambitie van 6000 MW wind-op-land dat op 31 december 2020 niet is gerealiseerd in de periode tot 2023 wordt verduubeld. De ondersteuning via de SDE is gestuurd worden door de openstellingsruimte in de SDE++ van de verschillende opties. In 2023 worden binnen de SDE++ zogenoemde "hekkies" geïntroduceerd. Dit zijn flexibele reserveringen in de domeinen Lagetemperatuurwarmte, Hogetemperatuurwarmte en Molecuul, die ervoor moeten zorgen dat technieken die op de korte termijn minder kosteneffectief zijn maar wel noodzakelijk voor de energietransitie, meer aan bod komen. Mede om warmte-technieken ook in 2022 al aan bod te laten komen is in 2022 een plafond voor CCS-projecten ingesteld van 7,8 Mton CO2-reductie in 2030 (in totaal).	Energiebedrijven (winning, productie, transport & distributie)	Methaan (CH4), Koolstofdioxide (CO2), Distikstofmonoxide (N2O)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Economisch	Geïmplementeerd	2020	2025	WAM	Rijksdienst voor Ondernemend Nederland	Ja	https://www.rvo.nl/subsidie-en-financieringswijzer/sde/feiten-en-aanpak

PAM number / nummer	Titel instrument / Name of policy or measure	Type doel instrument / Main objective	Doel instrument / Quantified objective	Korte omschrijving instrument / Short description	Doelsector / Sectors affected	Broeilgassen / GHG affected	Verwachte emissiereductie / Expected emission reduction (Mton CO2-eq in 2030)	Instrument-type / Type of policy instrument	Voortgangstatus / Status of implementation	Start-jaar	Eind-jaar	Beleidsvariant projectie / Projections scenario	Endverantwoordelijk departement, Entities responsible for implementing the policy	Genotificeerd in het kader van artikel 7 (EED) / Notified for the achievement of the energy savings requirement according to article 7 (EED)	Referentie / Reference
68	SAH Stimuleringsregeling aardgasvrije huurwoningen (onderdeel Startmotor)	Efficiëntieverbeteringen van gebouwen	Geen kwantitatieve ex-ante doeltellingen	De Stimuleringsregeling aardgasvrije huurwoningen (SAH) voor verhuurders (woningcorporaties, institutionele beleggers en particuliere verhuurders) biedt kans op bijdragen voor de aansluiting van bestaande huurwoningen op een extern warmtenet. Zijn de woningen al aangesloten op een warmtenet, maar wordt nog wel aardgas gebruikt voor warm tapwater en/of om te koken, ook dan kan met subsidie SAH aanvragen. De huurwoning gebruikt dan na de uitvoering in elk geval geen aardgas meer. De SAH vormt een onderdeel van de Startmotoraanpak uit het Klimaatakkoord, gericht op een eerste opschaling van de verduurzaming van de woningvoorraad door op korte termijn 100.000 woningen op warmte aan te sluiten.	Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Economisch	Geïmplementeerd	2020	2023	WEM	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Rijksdienst voor Ondernemend Nederland	Ja	https://www.rvo.nl/subsidie-en-financieringswijzer/stimuleringsregeling-aardgasvrije-huurwoningen-voor-verhuurders
69	Minimum CO2-prijs elektriciteitssector	Toename van hernieuwbare energiebronnen in de elektriciteitssector	Geen kwantitatieve ex-ante doeltellingen	Nederland heeft in 2022 een nationale en geleidelijk oplopende minimumprijs op de uitstoot van CO2 bij de productie van elektriciteit ingevoerd in aanvulling op het ETS. Doordat elektriciteitsproducenten met deze maatregel meerjarige zekerheid krijgen over de kosten die zij ten minste moeten maken, worden bedrijven meer gestimuleerd om bij hun investeringen rekening te houden met de gevolgen van CO2-uitstoot voor mens en milieu	Energiebedrijven (winning, productie, transport & distributie)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Economisch	Geïmplementeerd	2022	Nader te bepalen	WEM	Ministerie van Economische Zaken en Klimaat	Nee	https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2021/09/04/wet-voor-een-minimum-co2-prijs-elektriciteitsopwekking
70	LNG Stimuleringsregeling LNG-brandstofregeling voor wegvervoerders	Koolstofarme brandstoffen	Geen kwantitatieve ex-ante doeltellingen	Subsidierегeling voor verkopers van Liquefied Natural Gas (LNG) via de vulpunten. De regeling kan onder voorwaarden subsidie bieden voor elke kilo LNG die exploitanten verkopen aan wegvervoerders. Er is een verplichting om het hele subsidiebedrag af te trekken van de prijs voor LNG. Daardoor profiteren de wegvervoerders van deze subsidie (deze wegvervoerders zijn ondernemingen die vrachtauto's gebruiken die volledig of deels op LNG rijden).	Transport	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Economisch	Geïmplementeerd	2020	2021	WEM	Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat	Nee	https://www.rvo.nl/subsidie-en-financieringswijzer/lng-brandstofregeling
71	Digitaal platform	Efficiëntieverbeteringen van gebouwen	Geen kwantitatieve ex-ante doeltellingen	De rijksoverheid heeft samen met Milieu Centraal een landelijk digitaal platform opgezet rond het verduurzamen van woningen. De basisdagende van het landelijk digitaal platform is enerzijds als plek waar de eigenaar-bewoner informatie kan vinden over maatregelen, financiering en aanbod voor het verduurzamen van de eigen woning en anderzijds informatie en functionaliteiten aan andere partijen te bieden voor hun eigen (digitale) omgeving. Dit landelijk digitaal platform is online op https://www.verbeterehuis.nl . Dit is ontstaan uit afspraken uit het Klimaatakkoord	Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Informatie	Geïmplementeerd	2020	Nader te bepalen	WEM	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties	Ja	https://www.verbeterehuis.nl/
72	SEPP Subsidierегeling Elektrische Personeauto's Particulieren	Elektrisch wegvervoer	Geen kwantitatieve ex-ante doeltellingen	De SEPP regeling is voor particulieren die een volledig elektrische personeauto in de kleinere of compacte middenklasse kopen of leasen. De subsidierегeling is voor zowel nieuwe als gebruikte elektrische personeauto's. De overheid wil hiermee schoon vervoer stimuleren en op termijn toegankelijk maken voor iedereen. Deze subsidie is alleen voor particulieren (natuurlijk persoon die privé een auto koopt of leaset)	Transport	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Economisch	Geïmplementeerd	2020	2025	WEM	Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, Rijksdienst voor Ondernemend Nederland	Ja	https://www.rvo.nl/subsidie-en-financieringswijzer/subsidierегeling-elektrische-personeauto's-particulieren-sepp
74	Subsidierегeling Circulaire Ketenprojecten (SCK)	Industriële processen (overig), Verbeterde recycling	Geen kwantitatieve ex-ante doeltellingen	Ondersteuning voor circulaire ketenprojecten, gericht op realisatie van op de markt verhandelbare of toepasbare producten, processen, diensten of businessmodellen die bij toepassing leiden tot grondstoffenbesparing en reductie van CO2-uitstoot. Dit moet gebouwen via samenwerkingsverband bestaande uit tenminste 3 en ten hoogste 6 mkb-ondernemers.	Procesindustrie, Afval	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Economisch	Geïmplementeerd	2020	2030	WEM	Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, Rijksdienst voor Ondernemend Nederland	Nee	https://www.rvo.nl/subsidie-en-financieringswijzer/subsidie-circulaire-ketenprojecten
75	MOOI (regeling Misleidende Onderzoek, Ontwikkeling en Innovatie)	Efficiëntieverbeteringen van gebouwen, Efficiëntieverbetering in industriële eindverbruiksectoren	Geen kwantitatieve ex-ante doeltellingen	De projecten hebben als doel a) een CO2-vrij elektriciteitsstelsel en b) een CO2 vrije gebouwde omgeving of c) klimaatneutrale grondstoffen, producten en processen die voor tenminste 80% circulair zijn. Subsidie voor industrieel onderzoek, experimentele ontwikkeling of een haalbaarheidsstudie uitgevoerd door een consortium. Het gaat om multidisciplinaire samenwerkingverbanden met vernieuwende mkb'en (midden- en kleinbedrijf) en belanghebbenden. Samen werken zij aan integrale oplossingen voor concrete uitdagingen uit het Klimaatakkoord. Belanghebbenden zijn bijvoorbeeld leveranciers, afnemers, gebruikers en lokale partijen.	Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Economisch	Geïmplementeerd	2020	Nader te bepalen	WEM	Diverse ministeries, Rijksdienst voor Ondernemend Nederland	Ja	https://www.rvo.nl/subsidie-en-financieringswijzer/mooi
77	Bouwbesluit, C-label kantoren energieprestatie-eis	Efficiëntieverbeteringen van gebouwen	Ambitie: verplicht in 2023	Het energielabel geeft een indicatie van de energieprestatie van gebouwen. De eisen worden regelmatig aangescherpt. Vanaf 2023 is het de bedoeling dat er in Nederland geen enkel kantoor meer met een energielabel slechter dan label C is. Kantoren met een slechter label (D t/m G) mogen dan niet meer gebruikt worden. Deze verplichting staat in het Bouwbesluit 2012. Met de invoering van de NTA 8800 per 1 januari 2021 wordt het energielabel vanaf die datum bepaald via deze nieuwe berekeningsmethode. Tot en met 31 december 2020 gold de EPC (E) berekeningsmethode op basis van de NEN 7120. Deze energielabels blijven 10 jaar geldig.	Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Regelgevend	Geïmplementeerd	2020	2023	WEM	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties	Ja	https://www.rvo.nl/onderwerp/duurzamen-ondernemen/gebouwen/wetten-en-regels/bestaande-bouw/energielabel-c-kantoren

PAM number / nummer	Titel instrument / Name of policy or measure	Type doel instrument / Main objective	Doel instrument / Quantified objective	Korte omschrijving instrument / Short description	Doelsector / Sectors affected	Broeilassen / GHG affected	Verwachte emissiereductie / Expected emission reduction (Mton CO2-eq in 2030)	Instrument-type / Type of policy instrument	Voortgangstatus / Status of implementation	Start-jaar	Eind-jaar	Beleidsvariant projectie / Projections scenario	Endverantwoordelijk departement, Entities responsible for implementing the policy	Genotificeerd in het kader van artikel 7 (EED) / Notified for the achievement of the energy savings requirement according to article 7 (EED)	Referentie / Reference
78	SLA Schone lucht akkoord	Toename van hernieuwbare energie in de verwerkings- en koelingssector, Overschakeling op minder koolstofintensieve brandstoffen, Vermindering van verliezen, Efficiëntieverbetering in de energie- en transformatiesector, Koolstofafvang en -opslag of koolstofafvang en -gebruik, Beheersing van vluchtige emissies van energiereductie, Energievoorziening (overig), Efficiëntieverbetering van gebouwen, Efficiëntieverbetering van apparaten, Efficiëntieverbetering in diensten/tertiere sector, Efficiëntieverbetering in industriële eindverbruikerssectoren, Energieverbruik (overig), Efficiëntieverbetering van voertuigen, Modaal shift naar openbaar vervoer of niet-gemotoriseerd vervoer, Koolstofarme brandstoffen, Elektrisch vervoer, Verbeterd goeder, Verbeterde transportinfrastructuur, Verminderde uitstoot van internationaal lucht- of zeevervoer, Vervoer (overig), Installatie van reductietechnologieën, Verbeterde beheersing van vluchtige emissies van industriële processen, Verbeterde beheersing van productie-, voortvluchtige en verwijderingsemissies van gefluoreerde gassen, Vervanging van gefluoreerde gassen door gassen met een lagere GWP-waarde, Industriële processen (overig), Verbeterde recycling, Verbeterde verzameling en gebruik van CO2, Verbeterde niet-hernieuwbare koolstofarme opwekking (nucleair), Verbeterde behandelings technologieën, Afvalverbranding met energieoverbreng, Verbeterde systemen voor afvalwaterbeheer, Afval (overig), Vermindering van het gebruik van kunstmest/mest op akkerland, Andere activiteiten ter verbetering van het akkerlandbeheer, Verbeterd veebeheer, Verbeterde beheersystemen voor diersoorten, Verbeterd beheer van organische bodems, Landbouw (overig), Bebouwing en herbebossing, Behoud van koolstof in bestaande bossen, Verhoging van de productie in bestaande bossen, Het vergroten van de voorraad van geoogte houtproducten, Verbeterd bosbeheer, Voorkomen van ontbossing, Versterking van de bescherming tegen natuurlijke verstoringen, Vervanging van BKG-intensieve grondstoffen en materialen door geoogte houtproducten, Voorkomen van drainage of vernatting van wetlands, Herstel van gedegradeerde gronden, Landgebruik, verandering in landgebruik en bosbouw (overig), Overige doelstellingen	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	In het Schone Lucht Akkoord (SLA) uit 2020 tussen rijksoverheid en decentrale overheden, worden maatregelen voorgesteld voor de sectoren (wegverkeer, landbouw, scheepvaart, industrie en huishoudens. Ook wordt de bijdrage van de luchtvaart aan emissies in Nederland en de bijbehorende gezondheidseffecten in beeld gebracht. Aanpak en maatregelen worden uitgewerkt in de Luchthoofnota en de daaropvolgende (eindverbruikende) sectoren. Het akkoord valt aan op het sinds 2009 lopende Nationale Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit (NSL, een samenwerkingsprogramma van de rijksoverheid en de decentrale overheden in de gebieden waar de normen worden overschreden). NSL is gericht op pieken waar de luchtkwaliteit nog niet voldoet aan de EU normen, het SLA streeft naar zo veel mogelijk gezondheidswinst voor iedereen in Nederland. Er zijn ook maatregelen met impact op klimaatbeleid b.v. rond beperking van emissies door houtstook	Energiebedrijven (winning, productie, transport & distributie), Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw), Transport, Procesindustrie, Afval, Overig	Methaan (CH4), Koolstofdioxide (CO2), Distikstofmonoxide (N2O)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Vrijwillige/ond erhandelde overeenkomst en	Geïmplementeerd	2020	2030	WEM	Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, Gemeentes, Provincies	Nee	https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/03/13/aanbieding-schone-lucht-akkoord
79	Regeling provinciale aankoop veehouderijen (Rpav) (structurele aankoop stikstof)	Vermindering van het gebruik van kunstmest/mest op akkerland	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	De Regeling provinciale aankoop veehouderijen nabij natuurgebieden is opgezet ter ondersteuning van een extra mogelijkheid om te stoppen voor agrarische bedrijven met hoge stikstofuitstoot die dichtbij Natura-2000 gebieden gevestigd zijn. Provincies hebben budget gekregen om dergelijke bedrijven aan te kopen, op basis van vrijwilligheid. Via de regeling gerichte opkoop kunnen provincies en agrarische bedrijven een koopovereenkomst sluiten. De regeling is gericht op het kunnen opkopen van 'piekbelaters', bedrijven die een relatief hoge belasting veroorzaken op nabijgelegen Natura-2000 gebieden die stikstofgevoelig en overbelast zijn.	Landbouw	Methaan (CH4), Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Economisch	Geïmplementeerd	2020	2021	WEM	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Provincies	Nee	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stcr-2020-57568.html
80	Subsidie-regeling Coöperatieve Energieopwekking (SCE)	Toename van hernieuwbare energiebronnen in de elektriciteitssector	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Vanaf 2021 in de Subsidie-regeling Coöperatieve Energieopwekking (SCE) de vervanger van de RVT/postcoderoegeling. Via de SCE kunnen coöperaties en verenigingen van eigenaren voor nieuwe projecten voor zon-PV, wind en waterkracht op land subsidie aanvragen bij RVO.	Energiebedrijven (winning, productie, transport & distributie)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Economisch	Geïmplementeerd	2021	2030	WEM	Ministerie van Economische Zaken en Klimaat	Ja	https://www.rvo.nl/onderwerp/duurzame-ondernemen/duurzame-energie-opwekken/lokale-duurzame-energie-initiatieven/themas/financier-locale-energie-initiatieven
81	Nationale CO2-heffing industrie	Efficiëntieverbetering in industriële eindverbruikerssectoren, Industriële processen (overig)	Ambitie: onderdeel van een breder pakket aan beleidsmiddelen, werkend aan de ambitie van een verdere reductie door de industrie van zo'n 14,3 mton CO2 in 2030.	De regering wil een nationale CO2-heffing die borg dat 14,3 mton uitstootreductie ten opzichte van het basispakket (BSL) in 2030 wordt gerealiseerd. Het betreft een door de overheid vastgestelde, objectieve CO2-heffing op basis van verifieerbare maatstaven die maximaal aansluit op de Europese ETS-benchmarks die nu al door de NEA worden toegepast. De CO2 heffing koppelt een prijs aan de emissie van een ton CO2. Bedrijven in de industrie met een hoge CO2-uitstoot betalen straks een nationale CO2-heffing. Zo worden bedrijven meer gestimuleerd om bij hun investeringen rekening te houden met de gevolgen van CO2-uitstoot voor mens en milieu. De heffing is deel van een breed pakket maatregelen, dat industriële bedrijven stimuleert te investeren in verduurzaming. Het is wettelijk geregeld via de Wet belastingen op milieugrondslag en de Wet Milieubeheer	Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw), Procesindustrie	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Economisch	Geïmplementeerd	2021	2030	WAM	Ministerie van Economische Zaken en Klimaat	Ja	https://www.emissieautoriteit.nl/onderwerpen/co2-heffing-voorlichting
82	Omschakelprogramma en aanpalende maatregelen kringlooplandbouw	Vermindering van het gebruik van kunstmest/mest op akkerland	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	In de Agrarische ondernemerschapagenda staat onder andere hoe het ministerie (nieuw) ondernemerschap stimuleert, zoals via de versterking van de positie van de boer in de keten en via 'alternatieve' bedrijfsmodellen (waaronder korte (voedsel)ketens en multifunctionele landbouw) en bij het versneld extensiveren of omschakelen naar een meer duurzame en stikstofarme bedrijfsvoering. LNV zet een omschakelprogramma/omschakelfonds op uit verschillende onderdelen om het voor ondernemers makkelijker maken om duurzame investeringen te doen. Onderdelen zijn een investeringsfonds (Investeringsfonds nationaal groenfonds) en subsidieregelingen voor resp. ondersteuning bij het maken van een 'Bedrijfsplan' c.q. voor 'Demonstrate-bedrijven' (zie aparte beschrijvingen voor deze 3 instrumenten). In aanvulling is ook een borgstellingsregeling voor werkkapitaal voorzien als 'overbruggingspoot' om tijdelijke financiële dips tijdens de omschakelperiode te overbruggen. LNV voorziet ook aanpalende maatregelen zoals een netwerk van proefbedrijven (van pilot- en demobedrijven ter uitwisseling van ervaringen rond o.a. onderzoek, demonstratie en voorlichting) en een nog te ontwikkelen aanpak met extra aandacht voor extensiveren (een manier van landbouw- en veebeweidingsgebruik wordt gemaakt van meer grond per dier, en waarbij dieren meer en langer buiten in de wei kunnen staan) waarvoor agrariers zich kunnen aanmelden bij de provincies die hiern de rol als regisseur in het regionaal gebiedsproces hebben.	Landbouw	Koolstofdioxide (CO2), Methaan (CH4)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Economisch	Gepland	2021	Nader te bepalen	WEM	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit	Nee	https://www.platformkringlooplandbouw.nl/actueel/nieuws/2021/1/18/omschakelfonds
83	Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties	Vermindering van het gebruik van kunstmest/mest op akkerland	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	In 2021 plant het kabinet een tweede (vrijwillige) stopperregeling beschikbaar, de Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties. Voor deze regeling kunnen melkvee-varianten en pluimveehouders zich te zijner tijd zelf opgeven, ook als ze niet door de provincie als piekbelater zijn aangemerkt.	Landbouw	Methaan (CH4)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Economisch	Gepland	2021	Nader te bepalen	WSM	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Provincies	Nee	https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2020/11/03/regeling-gerichte-opkoop-veehouderijen-gestart

PAM number / nummer	Titel instrument / Name of policy or measure	Type doel instrument / Main objective	Doel instrument / Quantified objective	Korte omschrijving instrument / Short description	Doelsector / Sectors affected	Broeilassen / GHG affected	Verwachte emissiereductie / Expected emission reduction (Mton CO2-eq in 2030)	Instrument-type / Type of policy instrument	Voortgangstatus / Status of implementation	Start-jaar	Eind-jaar	Beleidsvariant projectie / Projections scenario	Endverantwoordelijk departement, Entities responsible for implementing the policy	Genoteerd in het kader van artikel 7 (EED) / Notified for the achievement of the energy savings requirement according to article 7 (EED)	Referentie / Reference
84	Vrachtwagenheffing	Efficiëntieverbeteringen van voertuigen, Verbeterd gedrag	Geen kwantitatieve ex-ante doeltellingen	Het kabinet wil rond 2024 een vrachtwagenheffing invoeren voor het vrachtwagenverkeer uit binnenland en buitenland. Nederlandse en buitenlandse vrachtwagenchauffeurs betalen deze heffing voor het gebruik van de Nederlandse wegen (vrachtwagens van meer dan 3.500 kg). In de vrachtwagen wordt boordapparatuur van een toelienstaanbieder geïnstalleerd. Deze boordapparatuur houdt bij hoeveel kilometer de vrachtwagen heeft afgelegd op wegen waar de heffing geldt. Bij de invoering van de vrachtwagenheffing worden de netto-opbrengsten in overleg met de heffingsplichtige partijen primair ingezet voor verduurzaming en innovatie van het wegvervoer.	Transport	Methaan (CH4), Koolstofdioxide (CO2), Distikstofmonoxide (N2O)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM numbers 160 t/m 165)	Economisch	Gepland	2024	Nader te bepalen	WAM	Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat	Nee	https://www.vrachtwagenheffing.nl/ en website: https://www.rijksverheid.nl/onderwerpen/goederenvervoer/vrachtwagenheffing
85	BPM/MRB Belasting voertuigen en bijtelling inkomstenbelasting	Efficiëntieverbeteringen van voertuigen	Geen kwantitatieve ex-ante doeltellingen	De BPM (Belasting van personenauto's en motorrijwielen) moet betaald worden de eerste keer dat een voertuig in Nederland wordt geregistreerd (aankoop, import). De hoogte van de CO2-uitstoot in gram/km bepaald mede het bpm-bedrag voor personenauto's. Volledig elektrische auto's zijn vrijgesteld van bpm. De MRB (motorrijtuigenbelasting) moet betaald worden bij op-naam registratie van een voertuig door een eigenaar; de hoogte hangt af van type, gewicht, brandstof, mate van milieuvriendelijkheid en provincie. Bezitters van een volledig elektrische personenauto zijn vrijgesteld van motorrijtuigenbelasting. Basis is de Wet op de belasting van personenauto's en motorrijwielen uit 1992. Verder wordt elektrisch vervoer fiscaal gestimuleerd door korting op bijtelling inkomstenbelasting voor privé gebruik van auto's van de zaak. Plan is dat men tot 2025 geen motorrijtuigenbelasting (mrb) behoeft te betalen voor een elektrische auto; per 2020 is wel de bijtelling voor elektrische auto's van de zaak gestegen. Met de MRB Verlaagd tarief bestelauto en BPM Teruggaaf bestelauto ondernemers stimuleert de overheid verder ondernemerschap met verlaging c.q. teruggeven onder bepaalde voorwaarden van zakelijk gebruik van bestelbussen. Het belastingplan 2020 voorziet mede in verhoging van de dieselaccijns in 2021 en 2023	Transport	Methaan (CH4), Koolstofdioxide (CO2), Distikstofmonoxide (N2O)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM numbers 160 t/m 165)	Fiscaal	Geïmplementeerd	1995 (of eerder)	Nader te bepalen	WEM	Ministerie van Financiën	Ja	http://wetten.overheid.nl/BWB.R0005806/2018-02-03
86	Groen beleggen: regeling groenprojecten	Overige doelstellingen	Geen kwantitatieve ex-ante doeltellingen	De Regeling groenprojecten wil projecten stimuleren die een positief effect hebben op natuur en milieu, maar die vanwege een laag economisch rendement of een hoog risico niet tot stand komen. Het betreft nieuwe technieken of werkwijzen (die minder dan ca 5% CO2e besparing hebben). De regeling bestaat sinds 1995. Zij vereist samenwerking tussen beleggers, banken en projectbeheerders. De overheid geeft belastingvoordeel aan 'groene' spaarders en beleggers. Daardoor kan de bank een lening voor een lager rentetarief aanbieden aan een investeerder met een groenproject. Zo'n investeerder heeft hiervoor een groenverklaring nodig. RVO toetst de aanvragen en geeft af dan niet een groenverklaring af. Er zijn twee verschillende mogelijkheden om gebruik te maken van de Regeling groenprojecten: als groene spaarder/belegger of als investeerder waarbij u gebruik maakt van groene financiering. Om geld groen te beleggen of te sparen kan men contact opnemen met een bank	Energiebedrijven (winning, productie, transport & distributie), Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw), Transport, Processindustrie, Afval, Landbouw, Landgebruik & bosbouw, Overig	Methaan (CH4), Koolstofdioxide (CO2), Distikstofmonoxide (N2O)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM numbers 160 t/m 165)	Fiscaal	Geïmplementeerd	1995 (of eerder)	Nader te bepalen	WEM	Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, Ministerie van Financiën, Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, Belastingdienst, Financiële instellingen	Ja	https://www.rvo.nl/subsidie-regelingen/regeling-groenprojecten
87	MIA Vamil Regelingen Milieu-investeringsaftrek & Willekeurige afschrijving milieu-investeringen	Overige doelstellingen	Geen kwantitatieve ex-ante doeltellingen	De regeling Willekeurige afschrijving milieu-investeringen (VAMIL), gestart in 1991, en de Milieu-investeringsaftrek (MIA), gestart in 2000, bieden ondernemers de mogelijkheid voordeliger bepaalde milieuvriendelijke bedrijfsmiddelen aan te schaffen. Bedrijven kunnen gebruik maken van verschillende investeringsaftrek-regelingen, zoals de generieke kleinschaligheidsinvesteringsaftrek (KIA) voor bedrijfsmiddelen binnen een bepaalde kostenbereik. De MIA geeft daarnaast mogelijkheden voor aftrek bij bepaalde milieuvriendelijke technieken. Men kan een percentage van het investeringsbedrag in mindering te brengen op de fiscale winst. Met de VAMIL kan een deel van de investeringen in dergelijke technieken op een willekeurig moment worden afgeschreven, door sneller afschrijven vermindert de fiscale winst en betaalt men minder belasting in dat jaar. Dit biedt een rente- en liquiditeitsvoordeel. MIA en VAMIL zijn verschillende regelingen maar worden vaak gecombineerd; beiden maken gebruik van een gezamenlijke lijst, de zogenaamde Milieulijst, waarop de bedrijfsmiddelen staan die in aanmerking komen. Ieder jaar verschijnt een nieuwe Milieulijst. In 2019 is de lijst uitgebreid met verdere maatregelen op gebied van circulaire economie.	Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw), Transport, Processindustrie, Afval, Landbouw, Landgebruik & bosbouw, Overig	Methaan (CH4), Koolstofdioxide (CO2), Distikstofmonoxide (N2O)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM numbers 160 t/m 165)	Fiscaal	Geïmplementeerd	1995 (of eerder)	Nader te bepalen	WEM	Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, Ministerie van Financiën, Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, Belastingdienst	Ja	https://www.rvo.nl/subsidie-regelingen/mia-en-vamil
89	Convenant zero-emissie reinigingsvoertuigen	Efficiëntieverbeteringen van voertuigen. Koolstofarme brandstoffen	Geen kwantitatieve ex-ante doeltellingen	Gemeenten, provincies, energieproducenten, de Rijksoverheid en het bedrijfsleven hebben begin 2019 een convenant voor zero-emissie reinigingsvoertuigen gesloten. Vanaf 2025 schaft de reinigingsbranche alleen nog voertuigen op duurzame brandstof of zero emissie voertuigen aan. Vanaf 1 januari 2030 zijn alle nieuw aan te schaffen reinigingsvoertuigen emissievrij aan de uitlaat.	Transport	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM numbers 160 t/m 165)	Vrijwillege/onderhandelde overeenkomsten	Geïmplementeerd	2019	2030	WAM	Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat	Ja	https://rwsduurzamemobiliteit.nl/praktijk-projecten/groen-deel/convenant-duurzame-voertuigen-brandstoffen/
96	Systeemintegratie (Smart Multi Commodity Energy Systems)	Toename van hernieuwbare energiebronnen in de elektriciteitssector, Toename van hernieuwbare energie in de verwarmings- en koelingssector	Geen kwantitatieve ex-ante doeltellingen	Systeemintegratie (SMCES) is een subsidieregeling voor onderzoek en/of ontwikkeling van vernieuwende producten en diensten die zorgen dat het toekomstige energiesysteem veilig, betrouwbaar en betaalbaar is. De regeling is voor netbeheerders, kennisinstellingen en bedrijven.	Energiebedrijven (winning, productie, transport & distributie), Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM numbers 160 t/m 165)	Economisch	Geïmplementeerd	2020	Nader te bepalen	WEM	Ministerie van Economische Zaken en Klimaat, Rijksdienst voor Ondernemend Nederland	Nee	https://www.rvo.nl/subsidie-financiering/systeemintegratie-smces

PAM number / nummer	Titel instrument / Name of policy or measure	Type doel instrument / Main objective	Doel instrument / Quantified objective	Korte omschrijving instrument / Short description	Doelsector / Sectors affected	Broei-gassen / GHG affected	Verwachte emissiereductie / Expected emission reduction (Mton CO2-eq in 2030)	Instrument-type / Type of policy instrument	Voortgangstatus / Status of implementation	Start-jaar	Eind-jaar	Beleidsvariant projectie / Projections scenario	Endverantwoordelijk departement, Entities responsible for implementing the policy	Genotificeerd in het kader van artikel 7 (EED) / Notified for the achievement of the energy savings requirement according to article 7 (EED)	Referentie / Reference
97	Subsidieregeling Verduurzaming en Onderhoud Huurwoningen (SVOH)	Vermindering van verliezen, Energievoorziening (overig), Efficiëntieverbeteringen van gebouwen, Efficiëntieverbetering van apparaten, Energieverbruik (overig)	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	De Subsidieregeling Verduurzaming en Onderhoud Huurwoningen (SVOH) biedt particuliere verhuurders of institutionele beleggers de gelegenheid om subsidie aan te vragen voor het verduurzamen van hun gereguleerde huurwoningen.	Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Fiscaal	Geïmplementeerd	2022	2025	WEM	Rijksdienst voor Ondernemend Nederland	Nee	https://wetten.overheid.nl/BWBR0046234/2022-04-01/
98	Ontwerp Beleidsprogramma Klimaat	Overige doelstellingen	Streeft naar 60%, maar minimaal 55% emissiereductie in 2030 ten opzichte van 1990	Het ontwerp-beleidsprogramma bevat de uitwerking van het klimaatbeleid uit het Coalitieakkoord en bevat de doelstellingen van het klimaatbeleid voor de komende 10 jaar – gericht op het realiseren van de (aangekondigde) aangescherpte doelen uit de Klimaatwet. Het ontwerp-beleidsprogramma is een aanvulling op het Klimaatplan uit 2020 dat werd gebaseerd op het Klimaatakkoord en beschrijft het beleid per sector inclusief de belangrijkste instrumenten. Het Beleidsprogramma wordt voorbereid volgens de in de Klimaatwet voorgeschreven procedure. Het ontwerp is in juni 2022 ter inzage gelegd aan het publiek en is voor advies naar de Raad van State gestuurd. Ook is het ontwerp aangeboden aan de Staten-Generaal. Na het doorlopen van deze procedurestappen, wordt het Beleidsprogramma Klimaat vastgesteld.	Energiebedrijven (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw), Transport, Procesindustrie, Afval, Landbouw, Landgebruik & bosbouw, Overig	Koolstofdioxide (CO2), Methaan (CH4), Fluorkoolwaterstoffen (HFK), Distikstofmonoxide (N2O), Stikstoftrifluoride (NF3), Perfluorkoolstoffen (PFK), Zwaarextrafluoride (SF6)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Planning	Gepland	2022	2030	WSM	Diversen	Nee	https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2022/06/02/ontwerp-beleidsprogramma-klimaat
99	Subsidieregeling duurzaam maatschappelijk vastgoed (DUMAVA)	Vermindering van verliezen, Energievoorziening (overig), Efficiëntieverbeteringen van gebouwen, Efficiëntieverbetering van apparaten, Energieverbruik (overig)	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	De nieuwe Subsidieregeling duurzaam maatschappelijk vastgoed (DUMAVA) komt eigenaren van bestaand maatschappelijk vastgoed tegemoet in de kosten om te verduurzamen. U kunt subsidie krijgen voor energieadvies, een energielabel en verduurzamingsmaatregelen. Voor eigenaren van maatschappelijk vastgoed en partijen die zich bezighouden met het verduurzamen van maatschappelijk vastgoed. (Zaalscholen, overheidsgebouwen, zorginstellingen of rijksmonumenten)	Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Economisch	Geïmplementeerd	2022	2024	WAM	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties	Nee	https://wetten.overheid.nl/BWBR0046993/2022-11-08
100	Wetsvoorstel Gemeentelijke Instrumenten Warmtetransitie	Vermindering van verliezen, Energievoorziening (overig), Efficiëntieverbeteringen van gebouwen, Efficiëntieverbetering van apparaten, Energieverbruik (overig)	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Een gezamenlijk wetsvoorstel van de ministeries van Economische Zaken en Klimaat (EZK) en Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) en bevat aanpassingen van de Gaswet en de Omgevingswet. Het wetsvoorstel geeft gemeenten de bevoegdheid om lokale regels op te stellen voor de warmtetransitie van gas naar duurzame alternatieven. Op basis van dit wetsvoorstel kunnen gemeenten de netbeheerders de opdracht geven om wijken, die aangewezen zijn in het omgevingsplan, van het gas af te sluiten. Het wetsvoorstel is daarmee ook het sluitstuk van de wijkgerichte aanpak.	Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Regelgevend	Gepland	2024	Nader te bepalen	WEM	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Ministerie van Economische Zaken en Klimaat	Nee	https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2021/12/15/wet-voorstel-voor-warmtetransitie-in-gebouwde-omgeving-in-consultatie
101	Energieprestatie - BENG	Vermindering van verliezen, Energievoorziening (overig), Efficiëntieverbeteringen van gebouwen, Efficiëntieverbetering van apparaten, Energieverbruik (overig)	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Voor alle nieuwbouw, zowel woningbouw als utiliteitsbouw, geldt dat de vergunningaanvragen sinds 1 januari 2021 moeten voldoen aan de eisen voor Bijna Energie neutrale Gebouwen (BENG). De eisen vloeien voort uit het Energieakkoord voor duurzame groei en uit de Europese Energy Performance of Buildings Directive (EPBD).	Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Regelgevend	Geïmplementeerd	2021	Nader te bepalen	WEM	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties	Ja	https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2020/12/18/beng-eisen-vreden-van-1-januari-2021-in-werking
102	Subsidiemodule agrarische bedrijfsadviesing en educatie (SABE)	Vermindering van het gebruik van kunstmest/mest op akkerland, Andere activiteiten ter verbetering van het akkerlandbeheer, Verbeterd veebeheer, Verbeterde beheersystemen voor dierlijke uitwerpselen, Activiteiten ter verbetering van het beheer van grasland of grasland, Verbeterd beheer van organische bodems, Landbouw (overig), Iedebosbouw en herbebossing, Behoud van koolstof in bestaande bossen, Verhoging van de productie in bestaande bossen, Het vergroten van de voorraad van geogoste houtproducten, Verbeterd bosbeheer, voorkomen van ontbossing, Versterking van de bescherming tegen natuurlijke verstoringen, Vervanging van BGC-intensieve grondstoffen en materialen door geogoste houtproducten, voorkomen van drainage of vernatting van wetlands, Herstel van gedegradeerde gronden, Landgebruik, verandering in landgebruik en bosbouw (overig). Overige doelstellingen	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Met de Subsidiemodule agrarische bedrijfsadviesing en educatie (SABE) kan een ondernemer een voucher of subsidie aanvragen. Dit is gericht op het leren over duurzame landbouw, omschakelen naar extensieve, natuurinclusieve, kringloop- of biologische landbouw. Ook kan subsidie worden aangevraagd door ondernemers die agrariërs willen trainen in een duurzamer bedrijfsvoering of voor een bedrijfsadvies op maat aan een agrariër.	Landbouw, Landgebruik & bosbouw	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Fiscaal	Geïmplementeerd	2022	Nader te bepalen	WEM	Rijksdienst voor Ondernemend Nederland	Nee	https://www.rvo.nl/onderwerp/en/agrarisch-ondernemen/duurzame-boeren/subsidie-leren-over-duurzamer-landbouw
103	Specifieke Uitkering Zero-Emissiebussen (SpUK-ZEBus)	Efficiëntieverbeteringen van voertuigen, Modal shift naar openbaar vervoer of niet-gemotoriseerd vervoer, Koolstofarme brandstoffen, Elektrisch wegvervoer, Verbeterde transportinfrastructuur, Vervoer (overig)	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	De regeling Specifieke Uitkering Zero Emissie-bussen 2022-2024 is een uitkering die de Rijksoverheid aan decentrale overheden verstrekt. De uitkering is bestemd voor 13 Openbaar Vervoer (OV) autoriteiten. Zij zijn verantwoordelijk voor de concessieverlening voor openbaar vervoer per bus, tram en metro. Dat wil zeggen dat ze vergoedingen verlenen om het regionaal openbaar vervoer voor een bepaalde periode te mogen uitvoeren (concessie). Provincies en gemeenten, al dan niet samenwerkend in vervoerregio's, treden op als uitvoerend concessieverleners.	Transport	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Fiscaal	Geïmplementeerd	2022	2023	WSM	Rijksdienst voor Ondernemend Nederland	Nee	https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/spuk-zebus
104	Subsidieregeling Schoon en Emissielos Bouwmaterieel	Efficiëntieverbeteringen van voertuigen, Koolstofarme brandstoffen	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	De regeling richt zich op bouwbedrijven die in Nederland gevestigd zijn die zelf materieel hebben en bedrijven die bouwmaterieel verhuren. Met bouwmachines bedoelen we bouwwerktuigen, hulpfuncties en bouwvoertuigen.	Transport	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Fiscaal	Geïmplementeerd	2022	2026	WEM	Rijksdienst voor Ondernemend Nederland	Nee	https://wetten.overheid.nl/BWBR0046464/2022-05-09/

PAM number / nummer	Titel instrument / Name of policy or measure	Type doel instrument / Main objective	Doel instrument / Quantified objective	Korte omschrijving instrument / Short description	Doelsector / Sectors affected	Broei-gassen / GHG affected	Verwachte emissiereductie / Expected emission reduction (Mton CO2-eq in 2030)	Instrument-type / Type of policy instrument	Voortgangstatus / Status of implementation	Start-jaar	Eind-jaar	Beleidsvariant projectie / Projections scenario	Endverantwoordelijk departement, Entities responsible for implementing the policy	Genotificeerd in het kader van artikel 7 (EED) / Notified for the achievement of the energy savings requirement according to article 7 (EED)	Referentie / Reference
105	Aanschafsubsidie Zero Emissie Trucks	Efficiëntieverbetere van voertuigen, Koolstofarme brandstoffen, Elektrisch wegvervoer, Verbeterde transportinfrastructuur, Vervoer (overig)	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	De Aanschafsubsidiering Zero Emissie Trucks (AanZET) is voor ondernemers en non-profitorganisaties die een nieuwe, volledige emissieloze (ulstootvrije) vrachtauto willen kopen of financieel-leasen.	Transport	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Fiscaal	Geïmplementeerd	2022	Nader te bepalen	WAM	Rijksdienst voor Ondernemend Nederland	Nee	https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/aaanzet
106	Energieprestatie-eisen bij verbouw en renovatie	Vermindering van verliezen, Energievoorziening (overig), Efficiëntieverbetere van gebouwen, Efficiëntieverbetere van apparaten, Energieverbruik (overig)	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Naast energieprestatie-eisen voor nieuwbouw gelden er ook eisen bij verbouw en renovatie. Op deze pagina vindt u een samenvatting van de wettelijke eisen voor verbouw in het bouwbesluit.	Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Regelgevend	Geïmplementeerd	2020	Nader te bepalen	WEM	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties	Ja	https://www.rvo.nl/onderwerp/wetten-en-regels-gebouwen/energieprestatie-eisen-verbouw-renovatie
107	Subsidie-regeling Verduurzaming MKB (SVM)	Toename van hernieuwbare energiebronnen in de elektriciteitssector, Toename van hernieuwbare energie in de verwarmings- en koelingssector, Vermindering van verliezen, Efficiëntieverbetere van gebouwen, Efficiëntieverbetere van apparaten, Efficiëntieverbetere in diensten/verlezen sector, Efficiëntieverbetere in industriële eindverbruiksectoren, Vraagbeheersing/vermindering, Energieverbruik (overig)	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Subsidie-regeling om mkb-ondernemers te helpen energie te besparen en meer te verduurzamen. Met de subsidie kan een adviseur ingehuurd worden voor energieadvies op maat en voor ondersteuning bij het uitvoeren van een of meer maatregelen uit dat advies. Deze subsidie-regeling is voor mkb-ondernemingen tot 250 werknemers (fte's) en een jaaronder van maximaal € 50 miljoen, die: 1 of meer bedrijfsplanden hebben of een bedrijfsplan (of ruimte daarin) huren en; niet onder de wettelijke energiebesparingsplicht vallen. Het bedrijfsplan mag dus per jaar niet meer dan 25.000 m3 aardgas (equivalent) en 50.000 kWh elektriciteit verbruiken.	Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Fiscaal	Geïmplementeerd	2021	2022	WEM	Rijksdienst voor Ondernemend Nederland	Ja	https://www.rvo.nl/subsidie-en-financieringswijzer/svm#
108	Electriciteitswet (incl. wijzigingswet onafhankelijk netbeheer WGN)	Energievoorziening (overig)	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	De Electriciteitswet uit 1998 omvat regels met betrekking tot de productie, het transport en de levering van elektriciteit. Zij omvat ook regels voor het elektriciteitsnetwerk (toelatingen voor producenten, handelaren, en leveranciers van elektriciteit, ledereen is vrij om zijn eigen leverancier te kiezen. De wet wordt regelmatig aangepast en aangevuld. Via een wijzigingswet onafhankelijk netbeheer (WGN) is per 2006 geregeld hoe de netten voor elektriciteit beheerd moeten worden en hoe dit staat t.o.v. productie etc. Via netcodes zijn voorwaarden gezet voor de omgang van netbeheerders en afnemers met de netten. Daarmee is er ook een wettelijk kader waarmee de beschikbare netscapaciteit beter is te bepalen. De ACM Autoriteit Consument en Markt houdt toezicht op de marktwerking rond elektriciteit.	Energiebedrijven (winning, productie, transport & distributie)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Regelgevend	Geïmplementeerd	1998	Nader te bepalen	WEM	Ministerie van Economische Zaken en Klimaat	Nee	https://www.rijksoverheid.nl/04/09/wijziging-van-de-electriciteitswet-1998-en-gaswet
109	Noordzeeakkoord	Overige doelstellingen	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Het Noordzeeakkoord bevat de afspraken tussen het Rijk en stakeholderspartijen over keuzes en beleid die de strategische opgaven voor de energietransitie uit het Klimaatakkoord, voor natuurherstel en voor een gezonde toekomst voor vissers op de Noordzee concreet en langdurig met elkaar in balans brengen. Het legt ook een krachtige basis onder het besluitvormingsproces naar het Programma Noordzee 2022-2027 (bijlage bij het Nationaal Waterprogramma 2022-2027) dat op 18 maart 2022 is vastgesteld.	Energiebedrijven (winning, productie, transport & distributie)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Vrijwillige/overeenkomst	Geïmplementeerd	2022	2030	WEM	Diverse ministeries, organisaties	Nee	https://www.noordzeeloket.nl/beleid/programma-noordzee-2022-2027/
110	Bouwbesluit: algemeen (incl.EPC)	Efficiëntieverbetere van gebouwen	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Het Bouwbesluit (update 2012) en de Regeling Bouwbesluit regelen voorschriften voor veiligheid, gezondheid, bruikbaarheid, energiezuinigheid en milieu van toepassing bij nieuwbouw en verbouwingen van gebouwen. Er zijn onder meer voorschriften over de CE-markering en de aansluiting van gas, elektriciteit, noodstroom en water, almede eisen t.a.v. ventilatie, luchtdichtheid, isolatiewaarde en (sinds 2013) de milieuprestatie van gebouwen (MPC). Het Bouwbesluit stelt verder eisen aan energiezuinigheid via de Energie Prestatie Coëfficiënt (EPC). De bepaling van de EPC ligt vast in de norm NEN 7120 Energieprestatie van gebouwen (EPG). Deze norm geldt voor nieuwbouw van woningen en utiliteitsbouw.	Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Regelgevend	Geïmplementeerd	2012	Nader te bepalen	WEM	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties	Ja	https://www.rijksoverheid.nl/04/09/wijziging-van-de-electriciteitswet-1998-en-gaswet
111	Regeling Ontzorgingsprogramma Maatschappelijk Vastgoed	Efficiëntieverbetere van gebouwen	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Met de Regeling specifieke uitkering ontzorgingsprogramma maatschappelijk vastgoed kunnen provincies een ontzorgingsprogramma opzetten. Het ontzorgingsprogramma ondersteunt kleine maatschappelijk vastgoedeigenaren bij het verduurzamen van de gebouwen die zij in eigendom hebben	Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Economisch	Geïmplementeerd	2020	2025	WEM	Rijksdienst voor Ondernemend Nederland	Ja	https://wetten.overheid.nl/BWBR004146/2020-10-01/0
112	Warmtewet	Efficiëntieverbetere van gebouwen	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	De Warmtewet regelt sinds 2014 de levering van warmte aan consumenten en midden- en kleinbedrijf voor aansluitingen tot 100kW. De Autoriteit Consument & Markt (ACM) ziet toe op de uitvoering van de warmtewet. De warmtewet is geïmplementeerd in 2016 en aangepast.	Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Regelgevend	Geïmplementeerd	2014	Nader te bepalen	WEM	Ministerie van Economische Zaken en Klimaat, Diverse ministeries	Nee	https://www.acm.nl/nl/onderwerpen/energie/afnemers-van-energie/warmte-de-warmtewet
113	DEI-CE Demonstratie energie- en klimaatinnovatie (DEI+ Circulaire economie)	Toename van hernieuwbare energiebronnen in de elektriciteitssector, Overschakeling op minder koolstofintensieve brandstoffen, Vermindering van verliezen, Efficiëntieverbetere van de energie- en transformatiesector, Koolstofafvang en -opslag van koolstofafvang en -gebruik, Beheersing van vluchtige emissies van energieproductie, Energievoorziening (overig), Efficiëntieverbetere van apparaten, Efficiëntieverbetere in industriële eindverbruiksectoren, Vraagbeheersing/vermindering, Energieverbruik (overig), Efficiëntieverbetere van voertuigen, Koolstofarme brandstoffen, Elektrisch wegvervoer, Vraagbeheersing/vermindering, Verbeterde transportinfrastructuur, Verminderde uitstoot van internationaal lucht- of zeevervoer, Vervoer (overig), Installatie van reductietechnologieën, Verbeterde beheersing van vluchtige emissies van industriële processen, Industriële processen (overig), Vraagbeheersing/vermindering, Verbeterde recycling, Verbeterde verzameling en gebruik van CO2-verbeterde niet-hernieuwbare koolstofarme opwekking (nuclear), Verbeterde behandelings-technologieën, Verbeterde beheer van stortplaatsen, Afvalverbranding met energieverbruik, Verbeterde systemen voor afvalwaterbeheer, Verminderd storten, Afval (overig), Overige doelstellingen	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	De regeling DEI+ Circulaire economie richt zich op recycling en hergebruik van afval, reparatie, en het gebruik van bio-based grondstoffen, waarbij sprake is van CO2-reductie. Bij bio-based grondstoffen gaat het alleen om pilotprojecten. Het uiteindelijke product moet voldoen aan de voorschriften van de 'Single Use Plastics'-richtlijn.	Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw), Transport, Processindustrie, Afval, Overig	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Economisch	Geïmplementeerd	2019	2020	WEM	Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, Rijksdienst voor Ondernemend Nederland	Nee	https://www.rvo.nl/subsidie-en-financieringswijzer/demonstratie-energie-en-klimaatinnovatie-dei-2020/circulaire-economie

PAM number / nummer	Titel instrument / Name of policy or measure	Type doel instrument / Main objective	Doel instrument / Quantified objective	Korte omschrijving instrument / Short description	Doelsector / Sectors affected	Broeilijgassen / GHG affected	Verwachte emissiereductie / Expected emission reduction (Mton CO2-eq in 2030)	Instrument-type / Type of policy instrument	Voortgangstatus / Status of implementation	Start-jaar	Eind-jaar	Beleidsvariant projectie / Projections scenario	Endverantwoordelijk departement, Entities responsible for implementing the policy	Genotificeerd in het kader van artikel 7 (EED) / Notified of the achievement of the energy savings requirement according to article 7 (EED)	Referentie / Reference
114	PIH Programme Energie Hoofstructuur	Energievoorziening (overig)	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	In mei 2020 heeft EZK een startnotitie naar het parlement gestuurd betreffende het Programma Energiehoofstructuur. Ambitie met dit programma is het tijdig zorgen voor voldoende ruimte voor de nationale energiehoofstructuur, op basis van een integrale afweging met andere opgaven en belangen, binnen een (inter)nationale context en waarbij een goede leefomgevingskwaliteit randvoorwaarde is. Het programma betreft de gehele energie-infrastructureur en kent verbanden met de NP RES aanpak en het op de industrie gerichte PIDI (zie aparte beschrijvingen)	Energiebedrijven (winning, productie, transport & distributie)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Planning	Geïmplementeerd	2020	Nader te bepalen	WSM	Ministerie van Economische Zaken en Klimaat	Nee	https://www.rijksoverheid.nl/d/ocumenten/Kamerstukken/2020/06/23/kamerbrief-over-samenhang-en-sturing-programma-energiehoofstructuur-en-regionale-energiestrategieen
115	HER- Subsidie Hernieuwbare Energietransitie	Industriële processen (overig)	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	De subsidieregeling HER+ wordt m.u.v. september 2020 uitgebreid van hernieuwbare energieproductie naar CO2-reductie onder de naam HER+ Hernieuwbare Energietransitie. De regeling moet leiden tot een besparing op de toekomstige uitgaven aan subsidies via de SDE++.	Energiebedrijven (winning, productie, transport & distributie)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Economisch	Gepland	2020	Nader te bepalen	WEM	Ministerie van Economische Zaken en Klimaat, Rijksdienst voor Ondernemend Nederland	Ja	https://www.rvo.nl/subsidie-en-financieringswijzer/subsidies-energie-innovatie-toepsector-energie
116	Stimuleringsprogramma ontwikkeling en opschaling recycling	Industriële processen (overig), Verminderd storten, Overige doelstellingen	0.1Mt CO2 in 2030	Een integraal stimuleringspakket waar subsidie-instrumenten voor worden ingezet gericht op verschillende 'technological readiness levels' (TRLs) zodat recyclinginitiatieven ondersteund kunnen worden van ontwikkeling tot uitrolfase.	Procesindustrie, Afval, Overig	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Economisch	Gepland	2023	2030	WSM	Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat	Nee	NA
117	Verglicht percentage recyclaat in bouwmaterialen	Energievoorziening (overig), Energieverbruik (overig). Het vergroten van de voorraad van geoptegte houtproducten, Verwijding van BKG-intensieve grondstoffen en materialen door geoptegte houtproducten, Overige doelstellingen	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Beleid gericht op CO2-emissiereductie in de bouw en minder primaire (fossiele) grondstoffen produceren en gebruiken. Onder meer wordt er een bepaald percentage recyclaat, maar er is meer nodig en mogelijk om de transitie naar een circulaire bouwconomie te bewerkstelligen.	Procesindustrie, Landgebruik & bosbouw, Overig	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Regelgevend	Gepland	2023	2031	WEM	Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat	Nee	NA
118	Invalactie koel- en vrieskasten	Efficiëntieverbetering van apparaten, Verbeterde recycling	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Oude koel- en vrieskasten konden ingeleverd worden om gerecycled te worden voor een vergoeding van 35 euro.	Energie consumenten (eindeverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw), Afval	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Economisch	Geïmplementeerd	2021	2022	WEM	Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat	Ja	NA
119	Uitgebreide producentenverantwoordelijkheid textiel	Industriële processen (overig), Verbeterde recycling, Voorkomen van ontbossing	Algemeen doel: 75% van het geproduceerde textiel wordt hergebruikt of gerecycled in 2030, diverse andere percentages voor 2025-2030 en voor hergebruik en recycling.	Producenten van textiel worden verantwoordelijk gehouden voor het hergebruik en recyclen van de textielproducten die ze hebben geproduceerd.	Procesindustrie, Afval, Landgebruik & bosbouw	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Regelgevend	Gepland	2023	2030	WSM	Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat	Nee	https://www.rijksoverheid.nl/d/ocumenten/Beleidslijst/2022/04/21/A/jlaga-2-ontwerpbesluit-uitgebreide-producentenverantwoordelijkheid-textiel
120	Netinvesteringsplannen	Toename van hernieuwbare energiebronnen in de elektriciteitssector, Toename van hernieuwbare energie in de verwarmings- en koelingssector, Efficiëntieverbetering in de energie- en transformatiesector, Efficiëntieverbetering in industriële eindverbruiksectoren, Energieverbruik (overig)	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	In het kader van de energietransitie dient er tijdig voldoende capaciteit op het gas- en elektriciteitsnet beschikbaar te zijn om de toenemende vraag naar transport op het net voor hernieuwbare opwekkingen te faciliteren. Netbeheerders dienen onder de Elektriciteits- en Gaswet (aangepast in de Wet Voortgang Energietransitie) tweemaal investeringsplannen op te stellen voor de door hen beheerde netten waarin alle noodzakelijke uitbreidings- en vervangingsinvesteringen beschreven en onderbouwd worden voor de komende tien jaren. De Autoriteit Consument en Markt (ACM) houdt toezicht op de marktwerking en beoordeelt de investeringsplannen. TenneT, de aangewezen landelijke netbeheerder voor het hoogspanningsnet (volledig in handen van het Nederlandse Ministerie van Financiën), en GTS, de eigenaar van het landelijk gastransportnet, hebben samen met de regionale netbeheerders (Cotec, Enduris, Enexis, Lander, Rendo, Stedin, Westland Infra) een set aan toekomstscenario's ontwikkeld met data uit de beschikbare transitieplannen zodat in alle investeringsplannen een vergelijkbare basis gehanteerd wordt voor verwachte ontwikkelingen in de Nederlandse energiemarkt. In de investeringsplannen geven netbeheerders aan waar knelpunten verwacht worden en welke vervangings- en uitbreidingsopgave er ligt op landelijk en regionaal niveau (bijvoorbeeld voor de aanschaf van kabels, transformatoren, schakelkasten en/of onderstations). Zo investeert TenneT in de periode 2022-2031 naar verwachting tussen EUR 10 en 13,6 miljard in de uitbreiding van het landelijk hoogspanningsnet en de vervanging van end-of-life-cycle hoogspanningsstations. Daarnaast wordt ook ingezet op innovaties om het bestaande net intensiever te benutten en nieuwe ontwikkelingen zoals de opslag en inzet van waterstof. Gezamenlijk bieden de investeringsplannen een gedetailleerd overzicht van de (verwachte) werkzaamheden aan het Nederlandse gas- en elektriciteitsnetwerk voor de komende tien jaar.	Energiebedrijven (winning, productie, transport & distributie), Energie consumenten (eindeverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Economisch	Geïmplementeerd	2020	Nader te bepalen	WEM	Ministerie van Economische Zaken en Klimaat, Autoriteit Consument & Markt, Nationale and regionale netbeheerders (TenneT, Cotec, Enduris, Enexis, Gasunie, Lander, Rendo, Stedin, Westland Infra)	Nee	https://www.netbeheerders.nl/d/ocumenten/Beleidslijst/2022/04/21/A/jlaga-2-ontwerpbesluit-uitgebreide-producentenverantwoordelijkheid-textiel

PAM number / nummer	Titel instrument / Name of policy or measure	Type doel instrument / Main objective	Doel instrument / Quantified objective	Korte omschrijving instrument / Short description	Doelsector / Sectors affected	Broei-gassen / GHG affected	Verwachte emissiereductie / Expected emission reduction (Mton CO2-eq in 2030)	Instrument-type / Type of policy instrument	Voortgangstatus / Status of implementation	Start-jaar	Eind-jaar	Beleidsvariant projectie / Projections scenario	Endverantwoordelijk departement, Entities responsible for implementing the policy	Genotificeerd in het kader van artikel 7 (EED) / Notified for the achievement of the energy savings requirement according to article 7 (EED)	Referentie / Reference
121	Nationaal Groeifonds	research and innovation in energy supply; research and innovation in technologies, processes and materials, which will contribute to reduction in energy consumption; research and innovation to reduce emissions from the transport sector; research and innovation in making EU industry less energy intensive	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Met het Nationaal Groeifonds heeft de Nederlandse overheid voor de periode 2021-2025 € 20 miljard gereserveerd voor projectinvesteringen op het gebied van 'kennisonwikkeling' en 'onderzoek, ontwikkeling en innovatie' met het hoogste potentieel voor structurele en duurzame economische groei. Deze terreinen zijn onderdeel van een aantal thema's, waarbij 'Energie en duurzame ontwikkeling' met name relevant is. Het Nationaal Groeifonds is een initiatief van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat en het ministerie van Financiën. Gezamenlijk beheren deze ministeries het fonds namens de overheid. Een onafhankelijke adviescommissie beoordeelt de projecten en adviseert de overheid over de projectsubsidies. Het fonds ondersteunt projecten in diverse sectoren. Zo is het project "Groenvermogen II" (waaraan inmiddels € 500 miljoen beschikbaar is gesteld) gericht op de versnelde opschaling van groene waterstofproductie door elektrolysefaciliteiten van minimaal 100 MW te realiseren en het stimuleren van innovatie in verschillende industriële ketens zoals vliegtuigbrandstoffen, staal en kunststof. 'Nieuwe Warmte Nu!' (€ 200 miljoen toegekend) is gericht op versnelde aanleg van duurzame collectieve warmtesystemen met groot opschalingpotentieel voor woningen of glasbouw als alternatief voor aardgas. Een ander voorbeeld is 'Zero emissie binnenvaart, batterij-elektrisch' (€ 50 miljoen), gericht op verduurzaming van de binnenvaart door middel van een 'pay per use' systeem met verwisselbare batterijcontainers met groene stroom, laadstations en technische ondersteuning.	Energiebedrijven (winning, productie, transport & distributie), Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw), Transport, Processindustrie, Afval, Landbouw, Landgebruik & bosbouw, Overig	Methaan (CH4), Koolstofdioxide (CO2), Distikstofmonoxide (N2O)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Economisch	Geïmplementeerd	2020	2025	WAM	Ministerie van Economische Zaken en Klimaat, Ministerie van Financiën, Diverse onderzoeksinstituten en bedrijven	Ja	https://www.nationaalgroefonds.nl/english
122	Invest-NL	Overige doelstellingen	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Invest-NL is een private onderneming die gefinancierd is met publieke middelen en actief gaat zijn op de commerciële markt. Het doel is om als impact investor Nederland duurzamer en innovatiever te maken. De aandeelhouder is het Ministerie van Financiën. De aandeelhouder heeft een raad van commissarissen benoemd die toezicht houdt op het bestuur van Invest-NL.	Energiebedrijven (winning, productie, transport & distributie), Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw), Transport, Processindustrie, Afval, Landbouw, Landgebruik & bosbouw, Overig	Koolstofdioxide (CO2), Methaan (CH4), Distikstofmonoxide (N2O)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Economisch	Geïmplementeerd	2021	Nader te bepalen	WEM	Invest-NL	Nee	https://www.invest-nl.nl/
123	Zet ook de knop om	Vraagbeheersing/vermindering	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Onder de naam 'Zet ook de knop om' start de Rijksoverheid op 2 april 2022 een landelijke campagne om huishoudens en ondernemers met praktische besparingstips te stimuleren om op korte termijn energie te besparen. Om mensen te helpen bij het isoleren van hun woning komt het kabinet met het Nationaal Isolatieprogramma om slecht geïsoleerde huur- en koopwoningen snel en slim aan te pakken.	Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Informatie	Geïmplementeerd	2022	Nader te bepalen	WEM	Ministerie van Economische Zaken en Klimaat	Nee	https://zetookdeknoop.nl/
124	GoChem (KIEM Go-Chem)	Overige doelstellingen	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Innovatie in de chemische sector kan bijdragen aan de verduurzaming van de samenleving, reductie van CO2 en de groei van de circulaire economie. Het programma GoChem ondersteunt mkb-ondernemingen in de brede chemie en de chemie-verwerkende industrie bij groene innovatie. De ondersteunende regeling KIEM GoChem ondersteunt projecten van samenwerking tussen één (of meer) mkb-ondernemingen) en één of meer kennisinstellingen (hogescholen, universiteiten en kennisinstellingen). In een KIEM GoChem project wordt een verkennend onderzoek uitgevoerd in het kader van de duurzame chemie, of passend binnen Meerjarige Missiegedreven Innovatieprogramma (6, 7 en 8 van Missie Industrie).	Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw), Processindustrie	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Onderzoek	Geïmplementeerd	2019	Nader te bepalen	WEM	Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek	Nee	https://chemistrynl.com/gochem/ , Website: https://www.nwo.nl/financiering/omzet-financieringsinstrumenten/nr/po-sia/kiem-gochem/kiem-gochem.html
125	PIDI Programma Infrastructuur Duurzame Industrie & MIEK Meerjareprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat	Energievoorziening (overig)	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Het Programma Infrastructuur Duurzame Industrie (PIDI) richt zich op versnelling van besluitvorming in de energie-infrastructuur van nationaal belang b.v. v. tijdige verduurzaming van de basisindustrie in Nederland (focus op 2030 met doorkijk naar 2050). PIDI laat alle relevante stakeholders participeren: departementen, basisindustrie, energieproducenten, decentrale overheden en infrabedrijven. PIDI omvat o.a. een Meerjareprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat (MIEK), waarin stakeholders afspraken maken over de hoofdinfrastructuur voor de duurzame industrie (in de clusters) en projecten aan de orde komen met nationaal belang incl. regionale projecten met gevolgen voor het nationale energiesysteem. Het gaat hierbij om de infrastructuur voor H2, CO2, elektriciteit, warmte, gas en circulaire economie. Er wordt ook gebruik gemaakt van Cluster Energie Strategieën (CES'en) en een labelhouse ter veilige uitwisseling rond relevante data voor het programma. Het MIEK is gebaseerd op een verkenning in 2020 door een Taskforce Infrastructuur Klimaatkkoord Industrie (TIKI)	Energiebedrijven (winning, productie, transport & distributie)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Planning	Gepland	2020	2030	WEM	Ministerie van Economische Zaken en Klimaat	Ja	https://www.klimaatkkoord.nl/actueel/nieuws/2020/05/13/ta-siforce-infrastructuur-industrie-doel-aanbevelingen
126	Subsidiemodules brongerichte verduurzaming stal- en managementmaatregelen (SBV)	Verbeterde beheersystemen voor dierlijke uitwerpselen	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Subsidierегeling brongerichte verduurzaming stal- en managementmaatregelen (SBV). Doel van de regeling is om te komen tot nieuwe systemen voor stallen die een aanzienlijk deel minder emissie geven en dus een aanvulling zijn op de RAV-lijst. De regeling is onderdeel van het Programma Sanering en Verduurzaming Veehouderij. De emissies die gemeten worden binnen de SBV-regeling zijn ammoniak, methaan, fijnstof en geur. De regeling voor zowel bestaande als nieuwe stallen kent twee modules. 1. Een innovatiemodule is gericht op onderzoek naar en ontwikkeling van het gebruik van nieuwe innovatieve stalssystemen. 2. Investeringsmodule richt zich op het financieel ondersteunen van boeren bij investeringen in nieuwe stalssystemen die zij doen om deze bewezen innovaties toe te passen in hun stallen.	Landbouw	Methaan (CH4), Distikstofmonoxide (N2O)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Economisch	Geïmplementeerd	2020	2025	WEM	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Rijksdienst voor Ondernemend Nederland	Ja	https://www.rvo.nl/subsidië-financiering/innovatie-verduurzaming-stallen

PAM number / nummer	Titel instrument / Name of policy or measure	Type doel instrument / Main objective	Doel instrument / Quantified objective	Korte omschrijving instrument / Short description	Doelsector / Sectors affected	Broeilassen / GHG affected	Verwachte emissiereductie / Expected emission reduction (Mton CO2-eq in 2030)	Instrument-type / Type of policy instrument	Voortgangstatus / Status of implementation	Start-jaar	Eind-jaar	Beleidsvariant projectie / Projections scenario	Endverantwoordelijk departement, Entities responsible for implementing the policy	Genotificeerd in het kader van artikel 7 (EED) / Notified for the achievement of the energy savings requirement according to article 7 (EED)	Referentie / Reference
127	Gemeenschappelijke Markt Ordening, Groenten en Fruit	Overige doelstellingen	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Erfende producentenorganisatie (PO) kunnen een operationeel plan maken waarin ze activiteiten opnemen voor het verduurzamen en verbeteren van de groente- en fruitproductie van hun leden. Hiervoor kunnen ze subsidie krijgen via de gemeenschappelijke marktordening (GMO) Groenten en Fruit. Dit een Europese regeling die elke lidstaat zelf uitvoert en invult. RVO is uitvoerder van de GMO Groenten en Fruit.	Landbouw, Landgebruik & bosbouw	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Fiscaal	Geïmplementeerd	1995	Nader te bepalen	WEM	Rijksdienst voor Ondernemend Nederland	Nee	https://wetten.overheid.nl/BWBR0041140:2011-08-25
128	Subsidie-regeling sanering varkenshouderijen (Srv)	Verbeterde beheersystemen voor dierlijke uitwerpselen	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	De subsidie voor sanering varkenshouderijen (Srv) is oorspronkelijk bedoeld voor varkenshouderijen die geuroverlast veroorzaken in de concentratiegebieden Oost (I) en Zuid (II) van de Meststoffenwet	Landbouw	Methaan (CH4), Distikstofmonoxide (N2O), Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Fiscaal	Geïmplementeerd	2019	Nader te bepalen	WEM	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Provincies	Nee	https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/veehouderij/documenten/regelingen/2019/04/30/subsidie-regeling-sanering-varkenshouderijen ; website: https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2019/06/28/kamerbrief-over-uitvoering-urgenda-vonnis
129	Interim Omgevingsverordening Noord-Brabant	Verbeterd veebeheer	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	De Interim omgevingsverordening betreft een samenvoeging van verschillende regelingen op provinciaal niveau met betrekking tot de fysieke leefomgeving	Landbouw, Landgebruik & bosbouw	Methaan (CH4), Distikstofmonoxide (N2O)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Regelgevend	Geïmplementeerd	2020	Nader te bepalen	WEM	Provincies	Nee	https://lokale.regelgeving.Overheid.nl/CVDR628718
130	Omgevingsverordening Limburg 2014 (en 2021)	Verbeterd veebeheer	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	De omgevingsverordening betreft een samenvoeging van verschillende regelingen op provinciaal niveau met betrekking tot de fysieke leefomgeving	Landgebruik & bosbouw	Methaan (CH4), Distikstofmonoxide (N2O)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Regelgevend	Geïmplementeerd	2014	Nader te bepalen	WEM	Provincies	Nee	https://lokale.regelgeving.Overheid.nl/CVDR601817/15
131	Maatregel weidegang (structurele aanpak stikstof)	Verbeterd veebeheer	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Doel van de maatregel is om de uitstoot van stikstof te verminderen en de natuur te verbeteren.	Landbouw	Methaan (CH4), Distikstofmonoxide (N2O), Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Vrijwillige/onderhandelde overeenkomsten	Geïmplementeerd	2022	Nader te bepalen	WEM	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Provincies	Nee	https://www.aanpakstikstof.nl/maatregelen/landbouw/vergroten-aantal-uren-weidegang
132	Maatregel optimalisatie melkveevoerontlasten (structurele aanpak stikstof)	Verbeterd veebeheer	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	De afspraak is om op sectorniveau het ruw-eiwitgehalte in het melkveevoerontlasten in de komende jaren stapsgewijs te verlagen tot maximaal 160 gr RE/kg ds in 2025.	Landbouw	Methaan (CH4), Distikstofmonoxide (N2O)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Vrijwillige/onderhandelde overeenkomsten	Gepland	2021	Nader te bepalen	WEM	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Provincies	Nee	https://www.aanpakstikstof.nl/binaries/aanpakstikstof/documenten/kamerstukken/2021/07/20/kamerbrief-uitwerking-managementmaatregelen-melkveehouderij-ten-behoefevan-stikstofreductie/21181886.pdf
133	Vrijwillige opkoopregeling kalverhouderijen provincie Gelderland	Landbouw (overig)	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	De Regeling is opgezet ter ondersteuning van een extra mogelijkheid om te stoppen voor agrarische bedrijven met hoge stikstofuitstoot die dichtbij Natura-2000 gebieden gevestigd zijn.	Landbouw	Methaan (CH4), Distikstofmonoxide (N2O)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Vrijwillige/onderhandelde overeenkomsten	Geïmplementeerd	2020	Nader te bepalen	WEM	Provincies	Nee	https://www.aanpakstikstof.nl/actueel/nieuws/2021/11/25/mer-ruimte-voor-vrijwillige-opkoop-veehouderijen
134	7e Actieprogramma Nitraatrichtlijn	Verbeterde beheersystemen voor dierlijke uitwerpselen	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	De Nitraatrichtlijn heeft tot doel om de waterverontreiniging die wordt veroorzaakt of toegebracht door nitraten uit agrarische bronnen te verminderen en verdere verontreiniging van dien aard te voorkomen.	Landbouw	Methaan (CH4)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Regelgevend	Gepland	2022	2025	WAM	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Provincies	Nee	https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2021/11/26/7e-nederlandse-actieprogramma-betreffende-de-nitraatrichtlijn
135	Ontwikkeling methaanarm voer melkkoeien	Verbeterd veebeheer	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Ontwikkeling methaanarm krachtvoer met een lagere emissiefactor	Landbouw	Distikstofmonoxide (N2O)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Onderzoek	Gepland	Nader te bepalen	Nader te bepalen	WAM	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Provincies	Nee	NA
136	POP3 Subsidie Voor Verduurzamen Stallen En Verminderen Stikstof (Kalvesector)	Verbeterd veebeheer	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Het doel van deze subsidie is het ontwikkelen en uitrollen van integrale, brongerichte emissiereducerende maatregelen in zowel bestaande als nieuwe stallen	Landbouw	Methaan (CH4), Distikstofmonoxide (N2O)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Vrijwillige/onderhandelde overeenkomsten	Geïmplementeerd	2021	2022	WEM	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Provincies	Ja	NA
137	POP3: Investeren in kalvestallen	Verbeterd veebeheer	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Een subsidie-regeling voor investeringen in kalvestallen is in september 2019 open voor welzijnvriendelijke vloeren en ammoniak reducerende systemen	Landbouw	Methaan (CH4), Distikstofmonoxide (N2O)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Fiscaal	Verlopen	2018	2019	WEM	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Provincies	Nee	https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/kalvestallen
138	Economisch Herstel Fonds (EHF) – Subsidie voor groen-economisch herstel landbouw	Landbouw (overig)	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Dit is voor het economisch herstel van de landbouwsector en het platteland na de uitbraak van het coronavirus	Landbouw	Methaan (CH4), Distikstofmonoxide (N2O)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Fiscaal	Geïmplementeerd	2021	2022	WEM	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Provincies	Ja	https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/groen-economisch-herstel
139	Afbouw derogatie op grasland bedrijven	Vermindering van het gebruik van kunstmest/mest op akkerland, Verbeterd veebeheer, Verbeterde beheersystemen voor dierlijke uitwerpselen, Landbouw (overig)	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Stapsgewijs zal in de periode 2023-2026 de derogatie afgebouwd worden.	Landbouw	Methaan (CH4), Distikstofmonoxide (N2O)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Regelgevend	Geïmplementeerd	2023	Nader te bepalen	WSM	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit	Nee	https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/behoud-grasland
140	Aanwijzen van door nutriënten verontreinigde gebieden	Vermindering van het gebruik van kunstmest/mest op akkerland	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Nederland wordt verplicht om door nutriënten verontreinigde gebieden voor 1 januari 2024 aan te wijzen. Vergelijkbaar met de rode gebieden in Duitsland. In deze gebieden geldt een versneld afbouwpad derogatie en vanaf 2025 strengere stikstofgebruiksnormen (stikstof totaal).	Landbouw	Methaan (CH4), Distikstofmonoxide (N2O)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Regelgevend	Gepland	2024	Nader te bepalen	WSM	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit	Nee	https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2023/01/16/cdm-advies-spoedadviesaanraagnutriënten-verontreinigde-gebieden

PAM number / nummer	Titel instrument / Name of policy or measure	Type doel instrument / Main objective	Doel instrument / Quantified objective	Korte omschrijving instrument / Short description	Doelsector / Sectors affected	Broeilassen / GHG affected	Verwachte emissiereductie / Expected emission reduction (Mton CO2-eq in 2030)	Instrument-type / Type of policy instrument	Voortgangstatus / Status of implementation	Start-jaar	Eind-jaar	Beleidsvariant projectie / Projections scenario	Endverantwoordelijk departement, Entities responsible for implementing the policy	Genotificeerd in het kader van artikel 7 (EED) / Notified for the achievement of the energy savings requirement according to article 7 (EED)	Referentie / Reference
141	Tijdelijke transitierегeling derogatie	Activiteiten ter verbetering van het beheer van grasland of grasland	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Nederland vergoed in de eerste jaren boeren, die ondanks de albouw, blijven mee doen met de derogatie. Hiermee wordt grasland gebruik gestimuleerd en voorkomen dat er op grote schaal gescheurd gaat worden.	Landbouw	Koolstofdioxide (CO2), Distikstofmonoxide (N2O)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Economisch	Gepland	2023	Nader te bepalen	WSM	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselwalleit	Nee	https://www.rijksoverheid.nl/a/ctuele/nieuws/2022/09/05/financie-transitiegetoekomst-voor-afbouwen-derogatie
142	GLB-NSP samenwerkingsmaatregel verweide en overganggebieden N2000	Voorkomen van drainage of vernatting van wetlands	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	vergoeding voor grondwaterstand verhogende maatregelen in veenweidegebieden en voor extensivering en meer weidag in overganggebieden N2000	Landbouw, Landgebruik & bosbouw	Koolstofdioxide (CO2), Methaan (CH4), Distikstofmonoxide (N2O)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Fiscaal	Gepland	2023	Nader te bepalen	WSM	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselwalleit	Nee	https://www.rvo.nl/onderwerp/gle/2023/veenweiden-en-natura-2000
143	GD173 ZES Zero Emission Stadslgистiek	Elektrisch wegvervoer, Verbeterde transportinfrastructuur	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	In 2014 werd de Green Deal Zero Emission Stadslgистiek (ZES) gesloten tussen bedrijven, overheden en kennisinstellingen. In het klimaatsakkoord is opgenomen dat in 2025 in 30-40 van de grootste gemeenten een zero-emissiezone wordt ingevoerd. Hier wordt duiding aan gegeven middels de Uitvoeringsagenda Stadslgистiek.	Transport	Methaan (CH4), Koolstofdioxide (CO2), Distikstofmonoxide (N2O)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Vrijwillige/onderhandelde overeenkomst en	Geïmplementeerd	2014	2024	WEM	Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, Diverse bedrijven, Diverse organisaties	Ja	https://www.greendeals.nl/greendeals/zero-emission-stadslgистiek
144	Zero Emission OV BAZEB Bestuursakkoord Regional Openbaar Vervoer per bus	Elektrisch wegvervoer	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	In het bestuursakkoord (Rijk, IFO, Metropoolregio Rotterdam Den Haag, Stadregio Amsterdam) komen partijen o.a. overeen dat zij gezamenlijk streven naar de volgende ambitie: het regionaal busvervoer is volledig emissievrij bij de uitlaat in 2030, of zoveel eerder als mogelijk en daarbij de volgende doelstellingen na te streven. a. Uiterlijk 2025 zijn alle nieuw inkomende bussen emissievrij aan de uitlaat (tank-to-wheel). Concessieverleners kunnen hierop vooruit lopen als dat past bij de aanbestedingskalender en natuurlijke momenten van vlootvervangings. b. De nieuwe bussen maken in 2025 gebruik van 100% hernieuwbare energie of brandstof, die met het oog op economische ontwikkeling zoveel mogelijk regionaal wordt opgewekt. c. OV-concessies hebben een zo gunstig mogelijke score op well-to-wheel CO2-emissie per reizigerskilometer (wat zo gunstig mogelijk is, wordt nog geconcretiseerd).	Transport	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Vrijwillige/onderhandelde overeenkomst en	Geïmplementeerd	2016	2030	WAM	Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, Gemeentes	Ja	https://www.greendeals.nl/sites/default/files/uploads/2015/04/Bestuursakkoord_Zero_OV-Bus_v3.pdf
145	Bestuursakkoord Zero Emissie Doelgroepenvervoer (BAZED) en Convenant	Elektrisch wegvervoer	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Bestuursakkoord en Convenant Zero Emissie Doelgroepenvervoer: Op 31 mei 2018 ondertekende 33 gemeenten en het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat het Bestuursakkoord Zero Emissie Doelgroepenvervoer. In het Bestuursakkoord spreken de betrokken partijen af dat het door hen verzorgde doelgroepenvervoer vanaf 2025 volledig zero emissie is. Doelgroepenvervoer is het vervoer van mensen die vanwege een lichamelijke of verstandelijke beperking tijdelijk of chronisch niet zelfstandig kunnen reizen.	Transport	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Vrijwillige/onderhandelde overeenkomst en	Geïmplementeerd	2018	2025	WAM	Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, Gemeentes	Ja	https://www.vwsdusamemobiliteit.nl/praktijk-projecten/greendeals/zero-emissie/
146	SEBA Subsidieгегeling Emissieloze Bedrijfsauto's	Elektrisch wegvervoer	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	De subsidieгегeling Emissieloze Bedrijfsauto's (SEBA) biedt subsidiemogelijkheden bij koop of financieel lease van nieuwe, volledig emissieloze bedrijfsauto's voor ondernemers en non-profitinstellingen. De subsidieгегeling loopt van 15 maart 2021 tot en met 31 december 2025.	Transport	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Economisch	Geïmplementeerd	2021	2025	WEM	Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, Rijksdienst voor Ondernemend Nederland	Ja	https://www.rvo.nl/subsidie-financiering/seba
147	Subsidieгегeling R&D Mobiliteitssectoren (RDM)	Efficiëntieverbeteringen van voertuigen, Modal shift naar openbaar vervoer of niet-gemotoriseerd vervoer, Koolstofarme brandstoffen, Elektrisch wegvervoer, Vraagbeheersing/vermindering, Verbeterd gedrag, Verbeterde transportinfrastructuur, Verminderde uitstoot van internationaal lucht- of zeevervoer, Vervoer (overig)	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	De гегeling R&D Mobiliteitssectoren biedt subsidie voor een R&D-mobiliteitsproject. De subsidieгегeling R&D Mobiliteitssectoren (RDM) is voor bedrijven werkzaam in de automotive, luchtvaart en maritieme sectoren om R&D-investeringen in onderzoeks- en ontwikkelingsprojecten, die door de coronacrisis sterk onder druk staan, te ondersteunen.	Transport	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Fiscaal	Geïmplementeerd	2021	2021	WEM	Rijksdienst voor Ondernemend Nederland	Ja	https://www.rvo.nl/subsidie-financiering/subsidieгегeling-rd-mobiliteitssectoren
148	Subsidie elektrisch taxien luchtvaart	Efficiëntieverbeteringen van voertuigen, Koolstofarme brandstoffen, Verminderde uitstoot van internationaal lucht- of zeevervoer, Vervoer (overig)	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Door elektrisch taxien hoeven vliegtuigen geen kerosine te gebruiken om van de landingsbanen naar de gates en van de gates naar de startbanen te rijden. Op dit moment vindt er een pilot plaats op Schiphol. Op basis daarvan wordt gekeken of het wordt ingevoerd. Als elektrisch taxien wordt ingevoerd, wil de overheid dat stimuleren met subsidie vanaf 2024.	Transport	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Fiscaal	Gepland	2024	Nader te bepalen	WAM	Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat	Nee	https://www.aanpakstikstof.nl/temas/mobiliteit/vragen-en-antwoorden/over-de-kamerbrief-van-24-april-2020-structurele-aanpak
149	SRIV Subsidieгегeling Verduurzaming Binnenvaartschepen	Efficiëntieverbeteringen van voertuigen, Koolstofarme brandstoffen, Vervoer (overig)	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Binnenvaartschippers kunnen subsidie aanvragen t.b.v. investeren in een nieuwe, schone motor en/of katalysator. Het doel van deze гегeling is om de luchtwaliteit te verbeteren en de uitstoot van CO2 en stikstof door vaartuigen te verminderen. De volgende type motoren komen in aanmerking voor subsidie: IWP, IWA en NRE. Voor een katalysator komt het type SCR in aanmerking. Ook subsidie voor geluidsdempende maatregelen is onder voorwaarden mogelijk, indien deze zijn gekoppeld aan de inbouw van de nieuwe motor of katalysator. Andre mogelijkheid: elektrische aandrijving op de schroefas. De гегeling bestaat uit twee budgetonderdelen i.e. voor motoren en elektrische aandrijvingen (alleen tm oktober 2023) e.q. katalysatoren	Transport	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Fiscaal	Geïmplementeerd	2021	2025	WAM	Rijksdienst voor Ondernemend Nederland	Ja	https://wetten.overheid.nl/BWBR0044756/

PAM number / nummer	Titel instrument / Name of policy or measure	Type doel instrument / Main objective	Doel instrument / Quantified objective	Korte omschrijving instrument / Short description	Doelsector / Sectors affected	Broeilijgassen / GHG affected	Verwachte emissiereductie / Expected emission reduction (Mton CO2-eq in 2030)	Instrument-type / Type of policy instrument	Voortgangstatus / Status of implementation	Start-jaar	Eind-jaar	Beleidsvariant projectie / Projections scenario	Endverantwoordelijk departement, Entities responsible for implementing the policy	Genotificeerd in het kader van artikel 7 (EED) / Notified for the achievement of the energy savings requirement according to article 7 (EED)	Referentie / Reference
150	SDS Subsidierегeling Duurzame Scheepsbouw	Efficiëntieverbeteringen van voertuigen. Koolstofarme brandstoffen, Verminderde uitstoot van internationaal lucht- of zeevervoer, Vervoer (overig)	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	De Subsidierегeling Duurzame Scheepsbouw (SDS) is bedoeld voor scheepswerven die een scheepsbouwinnovatieproject willen uitvoeren dat een bijdrage levert aan duurzame ontwikkeling. De subsidie bedraagt 25% van de subsidiabele kosten. De regeling wil innovatie en duurzaamheid in de maritieme sector stimuleren en innovatievrije en -matroductie nieuwe technologie versnellen. Het betreft technologie gericht op: verlaging schadelijke emissies, verlaging geluidsniveau, een duurzame levenscyclus van het schip, systemen en materialen en duurzame inzetbaarheid van het schip en haar bemanning. Het maximale subsidiebedrag per aanvrager of groep waar deze toe behoort bedraagt 30% van het voor deze subsidie toepasselijke subsidieplafond. Voor 2017 is dit € 1.380.000.	Transport	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Fiscaal	Geïmplementeerd	2017	Nader te bepalen	WEM	Rijksdienst voor Ondernemend Nederland	Ja	https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/sds
151	Maatregelen om de hoge energieprijzen te compenseren	Energieverbruik (overig)	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Om de forse stijging van de energierekening van huishoudens en bedrijven deels te compenseren, neemt de overheid verschillende maatregelen. Huishoudens met een laag inkomen krijgen bovendien een extra eenmalige energietoelag van ongeveer € 1.300. En zij krijgen hulp om energie te besparen. Maatregelen voor alle huishoudens: ongeveer € 545 korting bij een gemiddeld energieverbruik 1. Lagere energiebelasting op elektriciteit Het tarief voor energiebelasting is in 2022 € 0,057 (exclusief btw) per kWh lager dan in 2021. Hierdoor betaalt u € 0,0368 (exclusief btw) aan energiebelasting per kWh die u verbruikt. Hoeveel korting u krijgt, hangt dus af van uw energieverbruik. Op de jaarafranking van u energieleverancier ziet u deze maatregel terug als 'energiebelasting'. 2. Hogere teruggave energiebelasting De teruggave van de energiebelasting is in 2022 verhoogd van ongeveer € 560 naar € 785. Hierdoor krijgen alle huishoudens dus € 225 (inclusief btw) extra korting. Dit is een vaste korting, die niet afhangt van uw energieverbruik. Op de jaarafranking van uw energieleverancier ziet u deze maatregel terug als 'vermindering energiebelasting'. 3. Lagere btw op aardgas, elektriciteit en stadsverwarming Van 1 juli t/m 31 december 2022 is de btw op energie (aardgas, elektriciteit en stadsverwarming) verlaagd van 21% naar 9%. Het lagere btw-tarief geldt voor alle onderdelen op de energierekening die te maken hebben met de levering van energie. Bijvoorbeeld ook administratie- en netbeheerkosten. Extra maatregelen voor huishoudens met een laag inkomen Huishoudens met een inkomen rond het sociaal minimum krijgen extra steun om de	Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Fiscaal	Geïmplementeerd	2022	2022	WAM	Ministerie van Economische Zaken en Klimaat, Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Diverse bedrijven	Nee	https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2022/03/11/maatregelenpakket-om-gevolgstijgende-energieprijzen-en-aanhoudende-inflatie-te-voorzien
152	Prijsplafond van 1 januari tot en met 31 december 2023	Energieverbruik (overig)	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	De energierekening voor huishoudens en kleine bedrijven moet omlaag. Daarom wil het kabinet dat mensen tijdelijk een maximale prijs gaan betalen voor gas en elektriciteit bij een gemiddeld energieverbruik. Het kabinet werkt het plan momenteel nog uit en verwacht het eind november af te hebben. Een deel van de inhoud is al wel bekend: huishoudens, industrie, diensten en landbouw Het plan van het kabinet is dat alle kleinverbruikers van energie tot een bepaald verbruik niet meer dan een maximale prijs betalen. Doel hiervan is om de energierekening voor hen minder hoog te maken. Kleinverbruikers hoeven hier zelf niets voor te doen. Het prijsplafond geldt van 1 januari 2023 tot en met 31 december 2023. Met de komst van dit prijsplafond vervalt per 1 januari 2023 de btw-verlaging op energie. Kleinverbruikers vallen onder prijsplafond Onder kleinverbruikers valt iedereen met een kleine energieaansluiting. Bijvoorbeeld huishoudens, zzp'ers, kleine bedrijven en verenigingen. Het gebouw met de aansluiting moet wel bedoeld zijn om in te wonen of te werken. Bijvoorbeeld een woning, kantoor of café. Het prijsplafond geldt bijvoorbeeld niet voor een garagebox met een aparte aansluiting en eigen energiecontract. Iedereen die meer energie verbruikt dan de maximale aantallen, betaalt voor het verbruik boven de grens het tarief uit het energiecontract. Wie een contract heeft met tarieven die lager zijn dan de maximale prijs van het prijsplafond, betaalt het tarief uit het contract. Niemand is dus duurder uit door het prijsplafond. Het tijdelijke prijsplafond geldt voor zowel tijdelijke als vaste contracten. Stand van zaken van de plannen Het kabinet is de plannen voor het prijsplafond aan het uitwerken en gaat ze daarna voorleggen aan de Tweede en Eerste Kamer.	Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Fiscaal	Gepland	2023	2023	WEM	Ministerie van Economische Zaken en Klimaat	Nee	https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2022/12/22/ministerie-van-economische-zaken-en-klimaat-bekrijgt-rijksite-veranderingen-per-1-januari-2023
153	Tegemoetkoming Energiekosten-regeling (TEK)	Energieverbruik (overig)	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	De TEK is gebaseerd op het energieverbruik en de omzet van een ondernemer. De compensatie bestaat dan uit een deel van de kostenrijgtje dit jaar en in 2023. Het energie-intensief mkb ontvangt dan steun ter grootte van een te bepalen percentage van de stijging van de energieprijzen (gas en elektra) vermenigvuldigd met hun energieverbruik tot een vast te stellen maximum per onderneming (subsidieplafond). Kleinere kantoren en zzp'ers kunnen net als huishoudens gebruik maken van het tijdelijke prijsplafond, de zogenoemde kleinverbruikersregeling. Voorwaarden en opzet TEK op korte termijn duidelijk Het kabinet verwacht de voorwaarden van de TEK qua doelgroep, het totale budget, de percentages en de maximale steun per onderneming op korte termijn bekend te kunnen maken. Een dergelijke regeling moet voldoen aan Europese staatssteunregels en goedgekeurd worden door de Europese Commissie. Daardoor kan daadwerkelijke openstelling via de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) duren tot het begin van 2023. Dat volstaat niet voor energie-intensieve mkb'ers die nu al in acute problemen zitten en nog de winter van 2022/2023 te gaan hebben. Daarom is de inzet om vanaf november al andere maatregelen gereed te hebben om voor ondernemers (tijdelijk) de bedrijfslasten te kunnen verlagen. Het kabinet werkt de opties hiervoor zo snel als mogelijk uit.	Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Fiscaal	Gepland	2023	2023	WEM	Ministerie van Economische Zaken en Klimaat	Nee	https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/tek

PAM number / nummer	Titel instrument / Name of policy or measure	Type doel instrument / Main objective	Doel instrument / Quantified objective	Korte omschrijving instrument / Short description	Doelsector / Sectors affected	Broeilijgassen / GHG affected	Verwachte emissiereductie / Expected emission reduction (Mton CO2-eq in 2030)	Instrument-type / Type of policy instrument	Voortgangstatus / Status of implementation	Start-jaar	Eind-jaar	Beleidsvariant projectie / Projections scenario	Endverantwoordelijk departement, Entities responsible for implementing the policy	Genotificeerd in het kader van artikel 7 (EED) / Notified for the achievement of the energy savings requirement according to article 7 (EED)	Referentie / Reference
154	Tijdelijke productiebeperking kolencentrales	Overschakeling op minder koolstofintensieve brandstoffen	CO2-grens van 35% van de maximale CO2-uitstoot in de kolencentrales	In december 2021, na een wetgevingstoeslag die in 2020 was gestart, is aangekondigd dat per 1 januari 2022 er een wettelijk CO2-plafond voor alle kolencentrales in Nederland komt te gelden, om de uitstoot van kolen voor elektriciteitsopwekking te verminderen. Deze maatregel is genomen om uitvoering te geven aan het Urgenda-arrest en was daarom tijdelijk van aard (periode 2022-2024).	Energiebedrijven (winning, productie, transport & distributie)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Regelgevend	Verlopen	2022	2022	WEM	Ministerie van Economische Zaken en Klimaat	Nee	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stb-2021-641.html
155	Subsidiereregeling Verduurzaming voor Verenigingen van Eigenaars	Efficiëntieverbeteringen van gebouwen	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	De Subsidiereregeling Verduurzaming voor Verenigingen van Eigenaars (SVVE) is voor (gemengd) VVE's, woonverenigingen en wooncoöperaties. Deze subsidie helpt om makkelijker gebouwen te verduurzamen. Dat kan met bijvoorbeeld het nemen van energiebesparende maatregelen of het aanschaffen van een warmtepomp. De SVVE bestaat uit 3 onderdelen waarvoor u apart subsidie aanvraagt. De 3 onderdelen zijn: - Subsidie voor energieadvies - Subsidie voor verduurzamingsmaatregelen - Subsidie voor opsladpuntenadvies	Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Fiscaal	Geïmplementeerd	2023	2027	WEM	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Rijksdienst voor Ondernemend Nederland	Nee	https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/ovve
156	Tijdelijke subsidiereregeling walstroom zeeschepen	Koolstofarme brandstoffen, Verbeterd gedrag, Verminderde uitstoot van internationaal lucht- of zeevervoer	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Tijdelijke subsidiereregeling walstroom zeeschepen Deze regeling is bedoeld voor in Nederland gevestigde natuurlijke of rechtspersonen die van plan zijn een walstroomvoorziening te gaan aanleggen in een Nederlandse zeehaven voor de energievoorziening van zeeschepen. Deze regeling heeft 2 doelen. - Het verminderen van de stikstofdepositie (het neerhalen van stikstof) op stikstofgevoelige en met stikstof overbelaste Natura2000-gebieden en voor ruimtelijke ontwikkelingen die gebruik maken van het Stikstofregistratiesysteem (SSRS). - Het verminderen van het geluid en verbetering van de luchtkwaliteit door het stimuleren van de aanleg van walstroomvoorzieningen in Nederlandse zeehavens voor de energievoorziening van zeeschepen.	Transport	Koolstofdioxide (CO2), Distikstofmonoxide (N2O), Stikstofdioxide (NOx), Zwarehexafluoride (SF6)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Fiscaal	Geïmplementeerd	2022	2023	WEM	Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, Rijksdienst voor Ondernemend Nederland	Nee	https://wetten.overheid.nl/BWBR0046441/2022-03-18
157	Lagere energierekening door verruimd prijzplafond 2023	Energieverbruik (overig)	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Vanaf 1 januari 2023 geldt een prijzplafond op energie voor alle huishoudens en andere kleinverbruikers. Voor gas wordt het maximale tarief € 1,45 per kubm tot een verbruik van 1.200 kubm. Voor elektriciteit wordt het maximale tarief verlaagd tot € 0,40 per kWh en het maximale verbruik verhoogd tot 2.900 kWh. Voor het energiegebruik boven het plafond betalen huishoudens en andere kleinverbruikers het tarief zoals opgenomen in het energiecontract. Voor november en december 2022 ontvangen huishoudens een vaste korting op de energierekening van € 190 per maand. De energieleveranciers ontvangen een vergoeding voor het energiegebruik dat onder het plafond valt. Deze vergoeding wordt volledig ingezet om de energieprijzen voor de consument en andere kleinverbruikers te verlagen. Hierdoor komt de steun terecht bij de huishoudens en andere kleinverbruikers en voorkomt het kabinet dat energieleveranciers zelf in financiële problemen komen door de uitvoering van het plafond. De totale kosten zijn afhankelijk van de ontwikkeling van de energieprijzen. Als de energieprijzen op een vergelijkbaar niveau blijven worden de totale kosten van het prijzplafond en de tegemoetkoming in november en december geschat op zo'n € 23,5 miljard.	Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw)	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Fiscaal	Geïmplementeerd	2022	2023	WEM	Ministerie van Economische Zaken en Klimaat	Nee	https://www.rijksoverheid.nl/a ctueel/nieuws/2022/10/04/van-af-1-januari-lagere-energierekening-door-verruimd-prijzplafond
158	Verhoging van de energietoelag in juli 2022 van € 800 naar € 1300	Energieverbruik (overig)	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Het kabinet maakt € 175 miljoen extra vrij voor de uitvoering door gemeenten van de eenmalige energietoelag van € 800. Voor de regeling, die is bedoeld om huishoudens met een minimuminkomen te helpen bij het betalen van de energierekening, is nu in totaal € 654 miljoen beschikbaar. Dit schrijft minister Schouten (Armoedebeleid, Participatie en Pensioenen) in een brief aan de Tweede Kamer. Met het toekennen van de extra middelen biedt het kabinet gemeenten de financiële garantie dat zij aan alle huishoudens met een inkomen tot 120% van het sociaal minimum een energietoelag van € 800 kunnen uitkeren. Het kabinet heeft het besluit genomen na signalen van gemeenten dat het huidige budget mogelijk ontoereikend is om al deze huishoudens de energietoelag te geven. Om zelf geen financieel risico te lopen, koos een aantal gemeenten ervoor de energietoelag aan een kleinere doelgroep te verstrekken of een lager bedrag per huishouden uit te keren. Minister Schouten heeft gemeenten eind maart in reactie op een motie van de Tweede Kamer al de garantie gegeven dat zij worden gecompenseerd, indien zou blijken dat het budget niet voldoende is. Nu die financiële zekerheid er is, rekent de minister erop dat gemeenten niet langer terughoudend zullen zijn en daadwerkelijk aan alle huishoudens met een inkomen tot 120% van het sociaal minimum een eenmalige energietoelag van € 800 zullen verstrekken.	Transport	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Fiscaal	Geïmplementeerd	2022	2022	WEM	Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid	Nee	https://www.rijksoverheid.nl/a ctueel/nieuws/2022/04/28/kabi-net-trekt-extra-geld-uit-om-energiestoelag-aan-lage-inkomens-te-garanderen
159	Nationaal Programma Circulaire Economie (NPCE)	Industriële processen (overig), Verbeterde recycling, Overige doelstellingen	Geen kwantitatieve ex-ante doelstellingen	Het ontwikkelen van een nationaal programma voor de circulaire economie met daarin relevant beleid en doelen. Wordt opvolger van RBCE	Energiebedrijven (winning, productie, transport & distributie), Energie consumenten (eindverbruikende sectoren zoals huishoudens, industrie, diensten en landbouw), Transport, Procesindustrie, Afval, Landbouw, Landgebruik & bosbouw, Overig	Koolstofdioxide (CO2)	Niet individueel bepaald, maar meegenomen in de groepen van maatregelen (PAM nummers 160 t/m 165)	Overig	Gepland	2024	Nader te bepalen	WSM	Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat	Nee	https://www.rijksoverheid.nl/a ctueel/nieuws/2022/02/03/nationaal-programma-circulaire-economie-2023-2030
160	Groep van maatregelen klimaatsector elektriciteit			Bevat alle beleidsmaatregelen met impact op de betreffende klimaatsector	energiebedrijven (excit winning en raffinaderijen)	Koolstofdioxide (CO2), Methaan (CH4), Distikstofmonoxide (N2O)	3288,2					WAM			

PAM number / nummer	Titel instrument / Name of policy or measure	Type doel instrument / Main objective	Doel instrument / Quantified objective	Korte omschrijving instrument / Short description	Doelsector / Sectors affected	Breilgassen / GHG affected	Verwachte emissiereductie / Expected emission reduction (Mton CO2-eq in 2030)	Instrument type / Type of policy instrument	Voortgangstatus / Status of implementation	Start-jaar	Eind-jaar	Beleidsvariant projectie / Projections scenario	Eindverantwoordelijk departement, Entities responsible for implementing the policy	Genotificeerd in het kader van artikel 7 (EED) / Notified for the achievement of the energy savings requirement according to article 7 (EED)	Referentie / Reference
161	Groep van maatregelen klimaatsector gebouwde omgeving			Bevat alle beleidsmaatregelen met impact op de betreffende klimaatsector	huishoudens, diensten, overheden	Koolstofdioxide (CO2)	5720,0					WAM			
162	Groep van maatregelen klimaatsector industrie			Bevat alle beleidsmaatregelen met impact op de betreffende klimaatsector	nijverheid, afval, water, energiewinning, raffinaderijen	Koolstofdioxide (CO2), Methaan (CH4), Fluorkoolwaterstoffen (HKF), Distikstofmonoxide (N2O), Stikstoftrifluoride (NF3), Perfluorkoolstoffen (PFK), Zwavelhexafluoride (SF6)	3489,7					WAM			
163	Groep van maatregelen klimaatsector landbouw			Bevat alle beleidsmaatregelen met impact op de betreffende klimaatsector	landbouw	Koolstofdioxide (CO2), Methaan (CH4), Distikstofmonoxide (N2O)	1686,4					WAM			
164	Groep van maatregelen klimaatsector landgebruik			Bevat alle beleidsmaatregelen met impact op de betreffende klimaatsector	Landgebruik & bosbouw	Koolstofdioxide (CO2), Methaan (CH4), Distikstofmonoxide (N2O)	578,2					WAM			
165	Groep van maatregelen klimaatsector mobiliteit			Bevat alle beleidsmaatregelen met impact op de betreffende klimaatsector	Transport	Methaan (CH4), Koolstofdioxide (CO2), Distikstofmonoxide (N2O)	2855,9					WAM			
Version 13 June 2023															